ABD AR-RAHMAN AŞ-ŞARKAWI

Visuri de copil

ABD AR-RAHMAN AȘ-ȘARKAWI

Visuri de copil

In românește de
MIRCEA ANGHELESCU

EDITURA TINERETULUI

Copertă și ilustrații de
KALAB FRANCISC

ABD AR-RAHMAN AŞ-ŞARKAWI
AHLAM SAGHIRA
CAIRO, 1956

CUVÎNT ÎNAINTE

Preocuparea mai veche a scriitorilor egipteni pentru viața păturilor sociale nedreptățite, umile, inaugurată de Husein Haikal, în 1914, cu nuvela *Zeinab*, a dus la crearea unei literaturi bogate, cu nuanțe protestatare, impregnată însă de un sentimentalism devenit didactic, moralizator la unii reprezentanți ai acestui curent (de pildă, al-Manfaluti). Cel care redă prozei egiptene contemporane vigoarea, culoarea, brutală uneori, dar sinceră, a autenticității, tăria protestului, izvorîtă din cunoașterea dură a realității și nu din compasiune, este Abd ar-Rahman aș-Șarkawi, al cărui roman, *Pămîntul* (1954), tradus imediat în numeroase limbi, înseamnă o dată de răscruce în literatura arabă.

Născut în 1920, într-un sat din nordul Egiptului, scriitorul cunoaște bine viața felahilor, cu realitățile ei neînchipuit de mizere uneori, dar și cu țesătura de legende și tradiții, de aspirații și visuri care alcătuiesc un fond spiritual propriu, deosebit de original, al poporului. Anii de școală și de universitate (Facultatea de drept, absolvită în 1943, la Cairo) îi prilejuiesc scriitorului cunoașterea acelorași oameni simpli, dar de o mare bogăție sufletească, a căror viață măruntă se consuma în cartierele modeste ale capitalei. Viața acestora, surprinsă în mici întîmplări cotidiene, alcătuiește substanța povestirilor cuprinse în volumul de față, ca de altfel

aproape a întregii sale literaturi (*Pămîntul luptei*, romanul *Străzile dosnice*).

Desigur, situațiile care apar în aceste povestiri aparțin unei perioade revolute, de dinaintea și din timpul celui de-al doilea război mondial; este greu de imaginat, cu toate acestea, realitatea absolută a sărăciei și oprimării felahului egiptean, care, la cîțiva kilometri de edificiile moderne ale capitalei, era supus bunului plac feudal al stăpînului de pămînt, pentru al cărui copil învățătura la oraș reprezenta un ideal aproape irealizabil, pentru care refugiul în legenda eroilor naționali era singura formă posibilă de protest. De altfel, o imagine a acestei forme de „protest", existentă în *Minunea* (povestire inclusă în acest volum), este și o prezentare deosebit de interesantă a felului în care imaginația bogată a poporului, însetată de eroism, de libertate, virtuți care îi erau refuzate în condiția sa mizeră de oprimat, își crează mituri și tradiții din evenimente reale ale luptei diferiților exponenți populari pentru revendicări naționale și sociale. Această povestire, și altele din volum, scrise în cea mai mare parte într-o primă etapă a activității lui Șarkawi, înainte de apariția romanului *Pămîntul* (povestirea *Visuri de copil*, scrisă în 1943, marchează de altfel și debutul scriitorului în proză; în poezie debutase la optsprezece ani), sînt tributare într-o oarecare măsură acelui sentimentalism care caracteriza proza arabă anterioară. Cu toate acestea, în unele atitudini izolate ale eroilor lui Șarkawi se poate distinge un început de protest, germenii unei conștiințe, ai unei revolte care reprezintă o trecere calitativă la o nouă condiție umană. Aceste aprecieri ale operei lui Șarkawi, din unghiuri exclusiv sociale, nu sînt exagerate. Literatura egipteană modernă, literatura arabă, în general, este o creație a anilor grei de luptă pentru independență națională, pentru emancipare socială, este o literatură militantă prin definiție, a cărei contri-

buție la lupta politică a fost efectivă. Vechea tradiție a literaturii arabe, neîntreruptă de mai bine de cincisprezece secole, a dus expresia artistică, rafinamentul poetic pe cele mai înalte culmi; sarcina pe care și-au luat-o primii deschizători de drumuri în literatura modernă, către sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului nostru (libanezii Amin ar-Reihani, Gibran Halil Gibran, Mikail Nuwazine; egiptenii Heikal, al-Mazini, Mahmul Teimur etc.), a fost aceea de a apropia literatura de mase, de a o transforma într-o expresie a luptei și aspirațiilor poporului. Cei mai buni scriitori de astăzi: Talia Husein, Tewfik al-Hakim, aș-Șarkawi, Nagib Mahfuz, Iusuf Idris, în Egipt, Zu-n Nun Ayub, Abd el-Malek Nuri, în Irak, Suhail Idris, în Liban, Hasib al-Kayali, în Siria etc., sînt continuatorii acestor tradiții.

MIRCEA ANGHELESCU

În lumea lui mică toți dormeau: tata, mama, capra și găinile... El însă nu putea să adoarmă.

Se uita la raza palidă pe care o arunca în camera întunecoasă o lampă obosită, împrăștiind mai mult fum decît lumină. Se uita și aștepta să se trezească mama și să se facă ziuă. Mîine, pentru prima oară, va îmbrăca un costum european, va încălța ghete — toate noi — și va pune un fes cu ciucure! Și toate astea pentru că va pleca la oraș, să dea examen de admitere la școala de acolo.

Călătoria o va face pe măgar, pe măgarul care i-a pricinuit atîtea necazuri și pe care visase de atîtea ori să-l încalece! Și, chiar l-a încălecat odată... Mustafa uitase, desigur, toate întîmplările care au zguduit vreodată satul, dar lovitura cu care l-a zvîrlit unchiul atunci de pe spinarea măgarului, n-o s-o uite nici peste o mie de ani! Unchiul avea mare grijă de măgar și-l socotea mai folositor pentru familie decît douăzeci de derbedei nepricopsiți ca el. A căra pămînt — spunea el — e o povară destul de mare pentru un măgar bătrîn. Asta n-o putea înțelege Mustafa: cum tata și unchiul pun măgarul să care atîta pămînt, iar pe el,

singurul copil al familiei, nu-l lasă nici măcar să-l încalece!

Familia îi era destul de mică: el, mama, tata și unchiul, iar averea lor era și mai mică: măgarul cel bătrîn, o capră și cîteva găini. Tatăl învățase la Al-Azhar, mai demult, și ar fi vrut să ajungă șeih, dar nu s-a putut. S-a întors în sat într-o seară, cu turbanul lăsat pe frunte. Fratele lui a fost primul care l-a întîmpinat și i-a spus rîzînd:

— Ce ți-ai lăsat turbanul pe frunte? Crezi că așa o să-ți pice banii mai ușor?

Satul a făcut haz de cuvintele unchiului și continuă să rîdă de ele și stăzi, dar, din păcate, vorbele i s-au adeverit. Tînărul student n-a mai avut cu ce să-și continue învățătura și nu s-a mai întors la Cairo; s-a căsătorit și s-a stabilit în sat. Și-a păstrat însă turbanul acela larg, aplecat pe frunte și, dacă n-a ajuns șeih, cu o droaie de învățăcei în jurul lui, a ajuns însă în sat un om a cărui vorbă este luată în seamă. El îi împacă pe săteni, el îi sfătuiește, el le scrie jalbele, atunci cînd îi nedreptățește primarul.

Cînd Mustafa s-a făcut mare, tatăl său l-a trimis să învețe întîi la școala din sat și după ce-a terminat-o, s-a gîndit să-l dea la oraș, să învețe mai departe, să ajungă și el cineva. Unchiul însă nu era de părerea lui; după el, Mustafa ar fi trebuit să rămînă în sat, să-l ajute la muncă, să stea lîngă el, să apere familia de sătenii care nu le arată respectul cuvenit, de toți cei care le fură apa din canalul de irigație și care-și lasă oile să pască pe bucata lor de pămînt, și așa destul de prăpădită.

Unchiul era un om slab și pirpiriu, cu fața arsă de soare, cu trăsături hotărîte în care se citea amărăciunea, dar plin de haz. De vorbele lui de duh și-au amintit sătenii mulți ani în șir. Cînd șeful de post nedreptățea pe careva, sau cînd primarul sfeterisea găini sau bani de la țărani, singura lor mîngîiere erau vorbele înțepătoare ale unchiului, vorbe în care țăranii găseau o ușurare pentru sumedenia de necazuri care le umbrea viața.

El a continuat să i se împotrivească fratelui său, încă de cînd i-a venit acestuia ideea să-l trimită pe Mustafa la oraș. Chiar în seara aceea, după ce familia s-a așezat la masă, unchiul a sfărîmat o ceapă mare și, rontăind niște pîine uscată cu o bucată de brînză veche, roșie, i-a spus:

— Ascultă-mă pe mine, frățioare, lasă băiatul să stea acasă! Îți va fi de mare ajutor mai tîrziu. Ce, crezi că de el depinde neatîrnarea țării? O s-o aducă el? Ori crezi că-i buricul pămîntului...

Mustafa mai auzise cîte ceva despre „independență" și „țară", dar neștiind bine despre ce-i vorba, se năpusti mînios, strigînd:

— Am s-o aduc, ce știți voi!

Unchiul s-a pornit pe rîs și rîdea cum nu-și mai aminteau să-l fi văzut vreodată. A rîs și tata, zicînd: „Să dea Dumnezeu!" La urmă, unchiul a mormăit visător și a continuat să zîmbească:

— Mai știi, măi flăcăule...

* * *

Unchiul s-a culcat pe lavița din odaia de-alături, ca să se trezească o dată cu zorii. Și ziua parcă nu mai vine, ca să ducă pe raza ei caravana cu băiatul

la oraș... Iar odaia în care ticăie inima lui Mustafa este închisă din toate părțile, nu există nici un loc pe unde ar putea pătrunde căldura soarelui sau visele lunii. Sforăiturile se amestecă cu răsuflarea caprei și cu zgomotele nopții, iar lampa de țară, trudită, pîlpîie cu o lumină palidă, slabă, ca speranța din unele suflete. Nici nu luminează ca lumea, nici nu se stinge.

Clipele se scurgeau una după alta și parcă nu se mai terminau. Mustafa ar fi dorit să se întîmple o minune și să se vadă deodată în hainele lui cele noi, să fie și el ca băiatul șefului de post, care cutreiera satul apărat de autoritatea tatălui; e de aceeași vîrstă cu el, dar are părul pieptănat, fața rumenă, vioaie și genunchii albi. Ocupația lui este să se zbenguie prin sat, să facă pe grozavul în fața copiilor care se topesc de admirație pentru toate fleacurile pe care le văd la el, să fugă rîzînd, să taie calea oamenilor și a animalelor, împiedicînd ba pe unul, ba pe altul să-și vadă de treabă. Toate astea în timp ce vătaful satului îl urmărește cu un zîmbet părintesc: drăguț băiat!

Mustafa își amintește că, odată, era gata-gata să se ia la bătaie cu el; numai că vătaful l-a apucat și l-a ținut bine de mîini, lăsînd odrasla șefului să-l pălmuiască, după care i-a făcut vînt cît colo, ocărîndu-l cum i-a venit la gură pe taică-său, pe tatăl tatălui său și pe toți oamenii din sat.

Cînd Mustafa a povestit întîmplarea, mama l-a certat, tata l-a înghiontit, iar unchiul i-a tras una după ceafă, țipînd:

— Ce, nu ți-e bine!? Crezi că ai și ajuns stăpînul satului? Parc-ai fi taică-tău, că și el a plecat de la Cairo tot pentru o chestie d-asta!

Toate astea și le amintește Mustafa, căutînd parcă să grăbească timpul și să plece odată la oraș. Va intra la școală și va ajunge ca feciorul șefului de post, ba chiar ca fiul prefectului! Va îmbrăca haine europenești și cînd va vorbi el, toată lumea o să-l asculte cu plăcere. Ce mai, o să ajungă un om care o să le știe pe toate, ca inspectorul acela gras și elegant, ce venise la școală toamna trecută într-o trăsură grozavă, căreia nu-i păsa de hîrtoape. Fetele, care nu trecuseră de cîmpurile din jurul satului în viața lor, îl vor urmări de după porți gîndind cîte lucruri știe omul ăsta venit așa de departe. În clasa lui Mustafa, inspectorul a fost întîmpinat

de învățător, căruia copiii îi știau de frică, lui, dar mai ales bățului pe care-l folosea destul de des; de data asta, spre uimirea tuturor, s-a observat că vocea îi tremura parcă, și parcă era emoționat, iar înjurăturile nu-i mai ieșeau din gură ca altă dată. Așa că vizitatorul le-a devenit dintr-o dată simpatic.

În clasă se lăsase o liniște adîncă, amestecată cu un fel de teamă, iar cînd inspectorul a început să vorbească, mînuțele copiilor s-au crispat sub pupitre, fermecați cu totul de vorbele lui, căci nimeni nu le mai vorbise așa de frumos pîn-atunci. Inspectorul a cerut elevilor să deseneze pe tablă un obiect care se numește „măr". A fost o poveste întreagă, că n-o s-o uite nici unul așa de e ușor! Copiii n-au înțeles ce vrea inspectorul de la ei. Atunci acesta s-a întors spre învățător și l-a îndemnat pe el să le deseneze pe tablă un măr. Dar învățătorul, rușinat, a ezitat, încercînd parcă să-și amintească ceva, fără să reușească, și ei au izbucnit în rîs.

La oraș va vedea cum arată merele, așa cum va afla, desigur, toate secretele orașului și adevărurile vieții.

*

Dar de ce nu se trezește odată tata? Sforăitul său liniștit continua să se amestece cu răsuflarea caprei, pe care, acum, Mustafa o putea privi cu dispreț. Multe necazuri i-a făcut și capra asta! De cîte ori se ducea cu ea, dimineața ori seara, sărea dintr-o parte în alta a drumului, pînă îi venea ei bine și-apoi scăpa, făcîndu-l pe Mustafa să-și primească porția de la unchiu-său. Numai că acum s-a terminat și cu capra! A scăpat și de ea...

Capra se întoarse şi-l privi cu ochii ei mari şi inexpresivi. Mustafa se ridică cu grijă şi aruncă o privire spre părinţii săi, care dormeau aproape de el, pe o saltea întinsă direct pe pămînt. Lampa abia mai clipea, cînd, cu inima bătîndu-i de emoţie şi de bucurie, Mustafa s-a strecurat de la locul său a întins mîna cu precauţie şi a deschis lada în care mama punea hainele bune, prăjiturile şi toate lucrurile scumpe.

Din nou capra s-a mişcat şi parcă a icnit, uitîndu-se la el supărată. Dîndu-şi seama că era legată de capacul lăzii, s-a grăbit să-i desfacă legătura. Apoi, deschizînd încetişor lada, a luat dinăuntru costumul cel nou şi a scos un suspin lung, de prea multă bucurie.

Cu costumul în braţe s-a îndreptat spre culcuşul lui şi l-a întins acolo în toată splendoarea sa; îmbrăţişîndu-l, într-un delir al speranţei parcă, mirosul hainelor noi îi pătrunse în nări şi-l învălui cu totul, simţind cum îi dă viaţă. În timp ce mîna lui mîngîia pînza aspră, Mustafa îşi lăsă gîndul să-i zboare la oraş, la oamenii de-acolo, care mănîncă mere, pîine albă de grîu, carne, orez...

Sufletul îi era plin de atîta fericire, încît închise ochii, încercînd parcă să şi-o stăvilească. O beţie plăcută îi pătrunse puţin cîte puţin în trup şi simţi cum începe să plutească, să se cufunde într-un abis, fermecat, în care jucau parcă şi se amestecau culori odihnitoare. Zgomotele se auzeau undeva departe, tot mai depărtate, ca-n vis.

Deodată, Mustafa simţi o durere ascuţită în tot trupul. Urechea îi fu lovită de strigătele mamei, ale tatălui şi ale unchiului. Se ridică frecîndu-se

la ochi. O palmă îl făcu să se clatine puțin și începu s-o strige pe mama; dar mama se și năpustise asupra tatii și a unchiului, cum n-o mai văzuse pînă atunci, țipînd că o să-i ucidă odorul pentru o bucată de pînză și că o să-i chinuie strigoii pentru că l-au bătut în somn.

Mustafa deschise ochii de-a binelea și începu să-și caute costumul... costumul cu care avea să meargă la oraș și care avea să-l scape de toate necazurile astea! Dar nu mai găsi decît o bucată de pînză sfîrtecată, și atunci nu mai știu ce să facă.

Începu să-și rotească ochii împrejur și să plîngă cu sughițuri. În spatele unchiului său, capra continua să mestece resturi de pînză din costumul său. Ca și mama, încercă și el să se repeadă la capră, dar tata îl îmbrînci cît colo. Cum ar putea suporta, după toate astea, și pierderea caprei? Și lui Mustafa i se păru că și unchiul, și tata apărau capra, tot așa cum soarta îl ocrotea pe fiul șefului de post.

Unchiul nu l-a lăsat să mai plîngă și l-a trimis să se ducă cu măgarul și cu capra la cîmp, că tot nu e bun de altceva. Nepricopsitul tot nepricopsit rămîne!

Parcă niciodată nu sărise capra tot timpul drumului cu atîta încăpățînare cum a sărit în ziua aceea. Mustafa, cu fața încruntată, a încercat de o sută de ori s-o lovească cu bățul, dar n-a nimerit-o niciodată. Și cînd te gîndești că tata n-o să-i mai poată lua alt costum în anul ăsta...

Cînd ajunse la cîmp, Mustafa încetă să mai plîngă și începu să viseze din nou cum va pleca la

anul la școala de la oraș și se jură că de data asta o să închidă bine lada în care o să pună costumul... O s-o închidă cu lacătul și cu cheia și o s-o păzească toată noaptea. Și poate că ar fi mai bine să doarmă chiar pe ladă, iar capra s-o dea afară.

*E*i, Hasan, ai ajuns să nu găsești o bucățică de pîine, tu care ai avut cîndva chiar o casă la țară!

Și tu, Hasan, erai mai bun decît atîția alții! Dar din ziua în care te-a alungat Sidna din moscheie, te-ai vînturat din slujbă în slujbă fără nici un folos. Pînă și la Cairo ai fost, și ai lucrat pe trăsura unchiului, de-au căzut pe capul tău raidurile aeriene ca o pacoste. Te-au bătut și soldații englezi... de ți-au rupt coastele și... te-ai întors de unde ai plecat, Hasan!

Te-ai rugat apoi de Sidna să te primească iar servitor la moscheie, dar n-a vrut; ai încercat să intri în armată, dar nu te-au primit; și atunci ai căutat să mănînci o pîine din vînătoarea de scorpioni!

Din vînătoare de scorpioni? Dar cel mușcat de scorpion nu mai scapă! Nu există vindecare... Vai de tine, Hasan!

Da, dar cînd te gîndești că un scorpion face un piastru, iar zece fac cît un chil de porumb... Cu prețul a zece scorpioni îți burdușești desaga cu pîine, băiete! În îndepărtatul Saaid, oamenii umplu ușor un bidon cu scorpioni și nu-l dau pe degeaba... Băștinașii din Bulak spun de cei din Saaid

că vînează scorpionii ca pe nimica și că nu se tem de ei. Și cîștigă bine.

Dar la noi în sat, așa ceva nu s-a văzut niciodată!

•

Ridicîndu-și capul dintre mîini, Hasan suspină și-și frecă spatele de zidul de care stătea sprijinit încă de dimineață.

Începu apoi să scurme praful fierbinte cu degetele de la picioare și căută cu privirea moscheia, care se ridica în fața sa, de partea cealaltă a drumului.

Soarele își trimitea razele fierbinți și umplea drumul satului de căldură și zăpușeală; umbra peretelui nu mai reușea să-i acopere lui Hasan decît capul.

Sidna trecu prin fața lui, se uită înspre el și scuipă în drum.

Hasan nu mai putu răbda și-i zise:

— Ce te uiți așa la mine? Nici bună ziua nu-mi dai? Nu-ți ajunge că mi-ai luat pîinea pe care o cîștigam la moscheie...

Sidna se opri în poarta moscheii, își scoase sandalele, mormăind un verset din Coran, își puse sandalele subsuoară, scuipă încă o dată în drum și-i spuse:

— Stai acolo părăsit în praf lîngă moscheie, în bătaia soarelui, stai și pedepsește-te, Hasan al lui Zeinab!

Hasan îi răspunse:

— Las-o în pace pe Zeinab, Dumnezeu s-o ierte acolo unde este! Dacă n-ar fi fost ea, aș fi recrutat

și aș fi găsit și eu mai ușor o bucată de pîine. Da' ce și-au zis ei la prima chemare... Au zis: el o întreține. Iar la a doua chemare, dacă ea a murit, au găsit că nu sînt bun de armată...

Sidna se opri în loc, barba albă îi tremură de mînie și țipă la el:

— Nu-ți ajunge pedeapsa lui Allah că ai ajuns să vînezi scorpioni! Să ne păzească Cel de sus de asemenea chinuri! Allah, de atîta supărare, a abătut asupra satului un vînt plin de scorpioni... Iar tu, păcătos cum ești, trîndăvești aici în fața moscheii și n-ai catadixit încă să te speli pe mîini, pe cînd eu, uite, mă duc să chem credincioșii la rugăciunea de prînz!

— Ba nu, zău — i-o întoarse Hasan — eu să intru în moscheie? Ce mare pricopseală mi-a adus mie moscheia; m-a lăsat să mor de foame, și-atîta!... Palme de ici și de colo; la Cairo, în mijlocul bombardamentelor, înjurături de la soldații beți, și... apoi ce, se poate mînca o pîine și din vînatul scorpionilor! Of, lume...

Un glas gros, liniștit răsună dinăuntrul moscheii:

— Roagă-te cu noi profetului, Sidna! Cheamă credincioșii că a venit amiaza!

Sidna se uită înapoi, se stăpîni și intră în moscheie îndreptîndu-se spre rogojina curată de lîngă altar, unde stătea un om gras și alb, îmbrăcat într-o gealabie[1] țărănească de in și cu turban:

— Cum dorești, efendi.

---

[1] Gealabie — un fel de cămașă lungă de pînză, îmbrăcăminte specifică felahilor. (n.t.)

Sidna începu să-şi rotească privirile de la efendi la cei risipiţi în spatele său pe nişte rogojini vechi, roase, în timp ce rostea:

— Pace vouă şi iertarea lui Allah... Cum se simte domnul efendi?

Efendi, stăpînul fermei din vecinătate, îşi băgă ceasul de aur în buzunar şi spuse:

— Se zice că, anul acesta, guvernul are nevoie, pentru export, de veninul scorpionilor, sau ca să-l întrebuinţeze în locul unor produse care nu mai vin din cauza războiului.

Apoi se răsuci către cei aşezaţi pe rogojina roasă, care se uitau la el şi-i ascultau vorbele miraţi şi, strecurîndu-şi printre degetele groase şi înroşite boabele de chihlimbar ale mătăniilor, adăugă rîzînd:

— Războiul ăsta a făcut să aibă pînă şi scorpionii preţ!

Şi, întorcîndu-şi faţa de la ei, privi drept înainte spre crăpăturile din peretele moscheii. Din spatele său se înălţă însă un glas răguşit, nemulţumit:

— În schimb nu mai au oamenii nici un preţ...

La auzul acestor vorbe, efendi se întoarse înspre locul din care izbucnise răspunsul şi constată cu surprindere că Hasan se îndreaptă spre el şi, înclinîndu-se, îi apucă mîna; efendi îşi retrase repede mîna şi zise zîmbind:

— Pe Allah! Tu erai, Hasan? Va să zică tot ai intrat în moscheie...

Şi tăcu. Hasan se aşează în spatele său, departe de rogojina curată.

— Pe profet! spuse efendi după o clipă de tăcere. De ce zici că oamenii au ajuns să nu mai aibă nici

un preț? Uite, se pare că războiul le-a dat de lucru multor șomeri ca tine. Dar voi nu mulțumiți niciodată lui Allah. Pînă acum nici nu s-a știut prin părțile astea de vînatul scorpionilor. Lucrează, frate!

Hasan, neștiind ce să-i răspundă lui efendi, rîse încurcat. Glasul lui Sidna se auzi chemînd la rugăciune, din turnul moscheii, în timp ce Hasan se întreba în sinea lui:

„Cam cîți scorpioni să fie în satul ăsta? Oare cîți piaștri ar putea cîștiga fiecare dintre noi? Dacă Sidna n-ar fi fost omul dracului, n-aș fi fost nevoit să vînezi scorpioni. Asta-i dreptate? Sidna primește din averea moscheii două lire pe lună — i le plătea primarul doar în fața mea! Iar mie îmi arunca din ăștia numai cinci piaștri. Căram toată ziua la apă ca să umplu bazinul, dus-întors de la rîu, și pe ploaie și pe arșiță... Nici tu mîncare, nici speranța de a o primi... Să fi fost și taurul comunal, și tot îl răzbea! Și toate astea pentru cinci piaștri pe lună! Da' eu eram mulțumit și mai ziceam și bogdaproste! Asta era pe cînd se scumpise porumbul de te ustura".

După ce chemă credincioșii la rugăciune, Sidna coborî încet treptele turnului moscheii și intră înăuntru, apoi se îndreptă spre rogojina curată din apropierea altarului și spuse:

— E timpul rugăciunii...

Hasan mormăi:

— Deie Allah să ne rugăm cît mai curînd pentru sufletul tău!

Unul din vecini îl bătu pe umăr și-i șopti:

— Lasă, Hasan, o să se îndrepte lucrurile! Nu-i nimic, iartă și tu! Zi mai bine Doamne-ajută!

Alt vecin îi spuse:

— Ia, măi băiete, ţepuşa pe care ţi-a dat-o omul de la oraş şi fă aşa cum te-a-nvăţat! Ai să vezi că o să ajungi să cîştigi într-o zi mai mult de zece piaştri. Numai aici, în geamie, trebuie să fie vreo mie de scorpioni. Şi mai ai şi dărîmăturile de lîngă ea. O să ajungi să cîştigi într-o lună de două ori cît Sidna. Noi, care trudim toată ziulica în arşiţa soarelui, cu ce ne alegem? Veni-ţi-ar rău, o să cîştigi ca un funcţionar!

Nu s-a terminat bine rugăciunea şi saluturile credincioşilor între ei, că Sidna s-a şi oprit lîngă efendi să se plîngă de Hasan şi să-l roage să le vorbească domnilor de la oraş, despre acesta, să-l ia de-aici, din sat. Spunea că e un băiat stricat, care n-are nici un căpătîi şi nu merită să te ocupi de el. Şi că totuşi, el, Sidna, i-a purtat de grijă întotdeauna, cu toate că Hasan l-a acuzat odată că i-a furat dreptul care i se cuvenea din dijma geamiei, iar de cînd l-a alungat, nu mai face nimic; s-a dus la Cairo şi, după ce s-a bătut cu soldaţii englezi, a venit iarăşi în sat. Şi chiar din prima zi în care s-a întors s-a certat atît cu el, cît şi cu nevasta lui.

Efendi a zîmbit şi i-a cerut flăcăului să nu se mai certe cu nevasta lui Sidna degeaba, însă Hasan, ţinîndu-se după efendi, începu să strige în uşa moscheii:

— Nevastă-sa? Dar-ar Allah să mă muşte scorpionul, înainte de-a lua un ban...

Dar Sidna îi tăie vorba, ridicînd mîinile la cer:

— Să te-audă Allah!

Hasan se îndepărtă vorbind întretăiat:

— Să dea Allah să fie cuvintele lui Sidna adevărate! Nevastă-sa! După ce că mi-a ieşit sufletul cărînd la apă pentru ea, de cînd m-am întors de la Cairo şi pînă azi, fără să văd nici o leţcaie, tot el se plînge! N-am zis nimic, fiindcă mătuşa Umm-el-Az îmi promisese că o să vorbească cu Sidna să mă primească înapoi la geamie; şi cum, după toate astea, tot el vine să-mi vorbească de nevastă-sa? S-o întrebe efendi pe mătuşa Umm-el-Az. Aia e!

Sidna se înfurie foarte tare că Hasan spune toate astea în faţa lui efendi şi a oamenilor, ba mai pomeneşte şi numele nevestei sale şi, fără să se mai stăpînească, se repezi la el, lovindu-l cu palma peste cap şi strigîndu-i înciudat:

— Piei din faţa mea, Allah să te blesteme!

Apoi se uită încurcat spre efendi şi se scuză:

— Iertare, efendi! Nu se cădea să-l bat în faţa dumneavoastră!

— Bine, bine — răspunse efendi, încălţîndu-şi papucii.

Iar Sidna, la rîndul său, îl sprijini pe efendi să-şi pună încălţările.

*

Hasan ieşi afară din moscheie şi se opri la intrare, uitîndu-se cînd la Sidna, cînd la efendi şi la cei care roiau în jurul lui ca să-i vorbească, în timp ce unul din ei îi ţinea măgăriţa de frîul argintat şi-i potrivea şaua acoperită cu o pînză albă. Fără să vrea, Hasan începu să se gîndească la ţintele de argint ale frîului; fiecare din ele valora

cel puțin zece piaștri! Cam tot atît cît ar cîștiga el, expunîndu-se morții de zece ori, din vînatul a zece scorpioni!

Efendi termină de vorbit cu oamenii și răspunse cu voce tare unuia dintre cei care se adunaseră împrejurul lui, că el mai are destui saci cu îngrășăminte, dar că nu poate să vîndă din ei acum. Omul susținea însă că e bucuros să plătească orice preț i-ar cere pe zece saci, iar efendi, punînd piciorul în scara șeii, zise:

— Bine, șeic Iunis, ca să-ți dau șapte saci pentru bumbacul tău, nu-i prea mare greutate pentru mine. O să-l cumperi însă cu prețul pe care-l dă șeic Abd el-Azim. Știți, oameni buni, că îngrășămintele mele sînt de calitate; ca mîine se termină și pînă la sfîrșitul războiului n-o să mai găsiți așa ceva! Cu bine!

La rîndul său, șeicul Iunis mormăi cu supunere:

— Adică o liră jumătate mai mult decît e prețul. Bine, efendi. Am să aduc banii și am să ți-i dau mîine după rugăciunea de seară.

Măgărița se urni cu efendi, iar în spatele ei porni un om de la fermă. Atunci șeic Iunis bodogăni:

— Asta e curată jecmănire, fraților, nu negustorie cinstită! Cîștigă ceva parale! Dar cine n-are de unde să-i plătească cît vrea el pe chimicale, ce se face? Ia uite cum s-au stricat prețurile cu războiul ăsta!

O voce însă îl întrerupse:

— Lasă, șeic Iunis! Dumneata cumperi de la el îngrășăminte și te vaieți, dar ce să mai zic eu care trebuie să cumpăr porumbul!

Măgărița se îndepărtă cu efendi și murmurele începuseră să se audă mai tare; se plîngeau de el și de afacerile sale necurate cu prefectul și cu oamenii de la oraș.

Hasan vedea din locul său măgărița lui efendi și auzea vorbele care se spuneau despre lăcomia acestuia și despre prețurile pe care le cerea. O porni puțin spre măgăriță, dar se răzgîndi și se opri. Cînd văzu că Sidna s-a îndepărtat, se întoarse către oameni și spuse amenințînd spre efendi:

— Pe profet, lăcomia ăstuia n-are margini!

Oamenii rîseră cu poftă și în același timp se auzi o voce:

— Bată-te să te bată, Hasan, dar parcă voiai să-l rogi ceva?

Hasan continuă ca și cînd n-ar fi auzit întrebarea, uitîndu-se la măgărița care dispărea în depărtare, în praful ce-l ridica din drum:

— Ce te crezi tu, efendi, față de ăi care cîntă și dansează la Cairo în zilele astea de război? Zău, măi oameni buni, cîte-am văzut și cîte am mai auzit eu cînd am fost la Cairo... Ce știți voi! Știți cine e cel mai bogat om din Cairo la ora asta? O dansatoare! Una care a deschis o sală unde se cîntă și unde se dansează din burtă. Asta, măi Sidna, te vinde și te cumpără pe tine, care faci pe grozavul în fața oamenilor, cu ochii închiși! Știți voi, măi flăcăi, cîte lire i-aduce pe noapte tremuratul ăsta al burții în fața soldaților englezi? O sută! Adică, la fiecare patru nopți un pogon de pămînt. Ei, Sidna, în două luni tremuratul burții i-aduce toate cele treizeci de pogoane alte tale!

Lumea începu să se împrăștie rîzînd, cu sufletele pline de o satisfacție ascunsă.

*

În mintea lui Hasan se perindară amintirile.

Din ziua în care Sidna a refuzat să-i mărească salariul la zece piaștri pe lună și i-a luat locul alt om, toate au început, parcă, să-i meargă pe dos. N-a găsit de lucru la cîmp și nu era de lucru nu numai pentru el, dar nici pentru alți douăzeci ca el din sat. A slugărit în casa primarului doar pentru mîncare, dar l-a alungat nevastă-sa, pentru că mînca cît doi. Atunci l-a luat un unchi la Cairo,

l-a dus în Bulak şi l-a învăţat cum să pregătească trăsura înainte de-a se urca în ea stăpînul, unchiusău. Visa să se urce şi el în trăsură alături de dînsul şi să vadă străzile din Cairo, dar unchiul nu l-a lăsat; şi totuşi a fost fericit la Cairo. Mînca pîine de grîu şi dulciuri de taamia, şi toate bunătăţile pe care nu le gustase niciodată în satul lui. Dar cînd au început să urle sirenele de alarmă, şi cînd a văzut pentru prima dată avioanele deasupra oraşului, la un raid aerian, i-a fugit tot sîngele din vine. A început să tremure, asurzit de chemări, de strigăte, şi s-a speriat de flăcările care înroşeau cerul. Pămîntul se cutremura; în jurul său totul era ca într-un coşmar şi Hasan era convins că a venit ziua de apoi; a jurat că, dacă scapă, se întoarce imediat în sat. Cînd s-a terminat raidul şi cînd a văzut ce era în jurul său, s-a îngălbenit la faţă şi i-a spus unchiului că el mai bine se întoarce acasă, să moară de foame acolo, decît să ardă departe de sat, într-un raid ca ăsta. Şi era gata-gata să plîngă, dar unchiul a început să-l liniştească şi să-i spună că, pentru a cîştiga un ban, trebuie răbdare. Şi i-a promis c-o să-l ia cu el în trăsură şi o să-l înveţe cum să mîne.

A doua zi, dimineaţa, ţinîndu-se de cuvînt, l-a luat cu el. Hasan se uita la străzile din Cairo fericit şi fermecat. Seara, trăsura s-a oprit în faţa unui local. N-o să uite seara asta niciodată! Marele cabaret nu era luminat cum îşi închipuise, erau numai nişte felinare albastre şi oraşul părea rece, tremurînd trist şi gol. Nu se aflau pe străzi

decît soldaţi englezi care umblau de colo-colo şi, din cînd în cînd, răsunau rîsete de femei sau strigăte.

Din local au ieşit trei soldaţi englezi şi împreună cu ei o doamnă înaltă, cu umerii goi; s-au urcat în trăsură în tăcere. Doamna, afundîdu-se în perna trăsurii, spuse:

— Ei, birjar, plimbă-te cu noi prin insulă o oră, două!

Vizitiul, unchiu-său, s-a bucurat mult, a plesnit din bici şi i-a şoptit lui Hasan:

— E rost de-un cîştig gras! Aştia sînt americani şi au bani că nu-i pot număra! O ştii pe doamna asta? E dintr-o familie respectabilă; taică-său e grangur mare şi soţul ei la fel. Nu iese de cît cu americani. Eu o cunosc; de cîte ori n-a fost cu trăsura mea! De fapt, se pare că toţi cei care se urcă într-o trăsură sînt oameni cu greutate. Să nu mai vorbim de taxi!

Dinăuntru trăsurii au izbucnit hohote de rîs; Hasan auzind vorbă străină s-a întors. Dar cînd a văzut ce se petrecea în trăsură, a holbat ochii, privind uluit. Femeia dinăuntru l-a plesnit atunci peste obraz şi l-a înjurat; atunci a înjurat-o şi el pe ea. Vocile s-au amestecat, şi într-o clipă Hasan s-a trezit aruncat pe caldarîm, frămîntat de mîini şi de cizme, în timp ce unchiu-său striga după ajutor şi-l înjura pe Hasan, care se apăra cît putea de pumni.

Femeia şi bărbaţii s-au îndepărtat, iar unchiul s-a aruncat în trăsură, blestemîndu-l că-i poartă ghinion şi-l ruinează. Hasan l-a înjurat şi el, spunîn-

du-i că închiriază trăsura ca să se întîmple în ea ce s-a întîmplat.

Cînd Hasan s-a oprit să-şi pipăie coastele, înainte de a se urca şi el în trăsură, s-a auzit sirena de alarmă; a văzut încă o dată văzduhul aprins de fulgere şi i s-a părut, din nou, că cerul se prăbuşeşte peste capul lui.

. . . . . .

A doua zi, dimineaţa, era deja în sat. N-a găsit de lucru la cîmp şi nici vreun cuvînt bun de la Sidna. Mătuşi-sa Umm-el-Aiz a rîs de el şi de aventura lui; cînd i-a cerut însă un chil de porumb, pentru munca sa pe două luni, l-a alungat, şi acum Hasan nu găseşte altă scăpare: trebuie să vîneze scorpioni!

*

Hasan simţea nevoia să vorbească cuiva. A căutat împrejurul său pe cineva căruia să-i vorbească, dar n-a găsit lîngă perete decît propria-i umbră. Plecă atunci spre casă. Nu mai ştia ce să facă.

Deschizînd uşa, simţi o umezeală care-l izbi drept în faţă; intră în camera în care de-abia se strecura o rază de soare prin ferestruica ei îngustă şi căută în coş. Găsi nişte pîine şi începu să ronţăie încet. Se întinse apoi în spatele uşii, la umbră.

Cînd se sculă, amurgul umplea drumul de raze palide. Pe vremea asta începeau să mişune şi scorpionii. Îşi luă bidonul şi ţepuşa şi îşi reaminti cuvintele omului de la oraş, despre felul în care se vînează scorpionii.

*

A ieşit repede, însă fără chef; dar ce să facă, achizitorul va veni mîine, în zori, cu bani mulţi, să cumpere scorpionii adunaţi de săteni: un piastru bucata! Dar el, ce-i drept, se cam teme de scorpioni... Poate că a aranjat efendi să-l ia la armată! Poate că o să fie altfel... Atunci l-au respins la vizita medicală şi i-au spus că e chel, că trupul îi e slăbit de boli şi că nu-i bun, cu toate că era înalt şi lat în spate, de putea să ridice două găleţi mari cu apă şi să înconjoare cu ele satul de douăzeci de ori.

Pe maidan a găsit alţi trei ca el, care nu aveau de lucru la cîmp; fiecare venise cu bidonaşul şi ţepuşa să caute scorpioni.

Seara umpluse satul de umbre.

Hasan observă că fiecare vînase cîte trei piaştri, printre ruinele de pe maidan. Vorbeau între ei exagerîndu-şi isprăvile şi lăudîndu-se că de aici vor cîştiga mai mult decît dintr-o mină de aur.

Vorbele lor l-au atins şi, puţin cîte puţin, începu să simtă dorinţa să pună şi el în bidonaş un vînat. Unul dintre băieţi zări o tîrîtoare şi în spatele ei încă una:

— Să facem dreptate! spuse acesta cu gravitate. Să-l lăsăm de data asta pe Hasan. Asta e partea lui. Hai, Hasan flăcăule, dă-i drumul!

Hasan fu luat prin surprindere; inima începu să-i bată tare, pieptul i se strînse, iar ochii pironiţi asupra insectei i se tulburară; îl cuprinse o adîncă nelinişte, amestecată cu speranţă. Închise puţin ochii, apoi îi deschise brusc, apucă ţepuşa cu tărie într-o mînă şi bidonul în cealaltă, apoi

făcu cîțiva pași șovăitori spre scorpion, privindu-l cum se tîrăște încetișor.

Deodată, se făcu auzită vocea unui băiat:

— Ce înseamnă asta? Hasan are moscheia, poate să strîngă din ea cît vrea.

Hasan se opri puțin din mersul lui șovăitor, dar îl împinse cu mîna un băiat, îndemnîndu-l:

— Hai, Hasan, sînt doi! Ba sînt trei... Grozav, sînt patru: patru piaștri! Fiecare dintre noi are piastrul lui și n-avem de ce să ne ciondănim.

Hasan înaintă cu țepușa în mînă și cu fața crispată și se aruncă cu toată greutatea asupra insectei; o puse în bidon repede, fără să se uite la ea, și-și trase țepușa, îndepărtîndu-se cu bidonul în care se afla insecta moartă.

— Iată primul piastru! oftă ușurat și bucuros, dar plin parcă de speranță. Dumnezeule!

Băieții s-au așezat din nou pe pămînt, așteptînd alt vînat, pe cînd amurgul învăluia satul în albastrul său închis.

Așteptarea lor se prelungea, în timp ce căutau cu priviri înfrigurate prin crăpăturile pereților. Apoi se ridicară și se despărțiră ca să cotrobăiască cu țepușele prin toate scobiturile și să se holbeze prin crăpăturile pămîntului. Unul dintre ei, care nu prea era în apele lui, zise:

— Nu e nimic aici! Șeful crede că-i cumpără din Saaid! Zău, oameni buni, ar fi trebuit să plătească doi piaștri pentru un scorpion.

Altul, cu o voce înceată, temătoare, spuse că insecta era gata-gata să-l muște. Se posomorîră toți.

La un moment dat se auzi vocea lui Sidna chemînd la rugăciunea de seară; după rugăciune, din geamie au ieşit cîţiva oameni, dar băieţii au rămas în curte tăcuţi, uitîndu-se în gol, cu inimile bătîndu-le de emoţie.

— Hai să vedem ce-i în geamie! le zise Hasan cu o voce şovăielnică, apropiindu-se de ei.

Unul dintre băieţi îi răspunse parcă înviorat:

— Da, acolo trebuie să mişune scorpionii! Într-o seară a venit unul la Sidna, chiar în timp ce se spăla.

Hasan, după ce se apropie de ei, luă felinarul din mijlocul moscheii şi îl puse într-un loc lîngă îmblătoare. Apoi îşi luă bidonul şi ţepuşa şi începu să caute în jurul său, în josul peretelui; ceilalţi trei căutau şi ei... Deodată, ridicînd piciorul gol, Hasan strigă după ajutor; băieţii se repeziră spre el, unul dintre ei se aplecă în jos îngrozit, dar se ridică imediat, zicînd:

— E un bulgăre de pămînt pe care ai călcat, caraghiosule!

Începură să caute din nou. Unul dintre ei strigă:

— Măi frate, aici sînt scorpioni de un rial[1]! Ia apleacă-te!

---

[1] Rial — monedă valorînd zece piaştri.

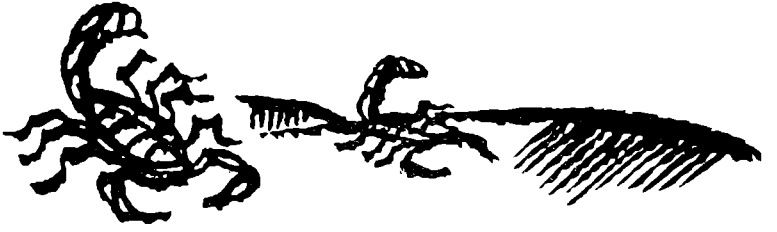

Şi se repeziră, împingîndu-se, să-şi împlînte ţepuşele în spinările insectelor, care se tîrau una după alta. Hasan le-a cerut să-l lase-n pace, să vîneze singur trei, ca să-şi răscumpere ce-a pierdut în curte, dar nu-i răspunse nimeni. Fiecare dintre ei se apleca şi se uita cu precauţie sub picioarele goale, se repezea cu ţepuşa în scorpion, apoi îl băga, febril, pe gura bidonului.

Hasan spunea rîzînd, în timp ce se concentra spre unul:

— Ia te uită, va să zică am cumpărat un chil de mălai! Hai să ne cumpărăm și o haină... și un chil de carne... dar grasă! Da, frate, o haină! Cît să coste o gealabie ca a mătușii? Și aș vrea pentru mine și o cămașă bună, și o haină bună.

Unul dintre flăcăi rîse, pe cînd se apleca peste țepușa lui:

— Mai bine cumpără-ți o bucată de cașmir sau un caftan de șah, sau un turban!

Erau cu toții cocoșați, cu bidoanele-n mînă.

— Asta-i o adevărată comoară! spuse unul. Dar se întrerupse și strigă îngrozit: Ai grijă, Hasan! Uite ce-i sub picioarele tale!

Rîsetele încetară dintr-o dată și se lăsă o tăcere înspăimîntătoare. În aceeași clipă, Hasan căzu la pămînt șoptind:

— Doamne, ce nenorocire! Te-ai dus, Hasan, și n-ai apucat să cîștigi nimic...

Vocea i se stinse, murmurele oamenilor încetară. Mîinile i se crispară pe țepușă, căutînd parcă să apuce gîngăniile care mișunau în jurul lui; lacrimile i se amestecau cu pămîntul peste care se prăbușise.

Oamenii nu sînt întotdeauna ca niște vite pe care le duci la abator; nu toți cei din sat erau ca pasărea pe care o smulgi din cuib, îi tai gîtul, o pui în cratiță și de acolo pe masă, așa, fără nici o împotrivire! Numai că lucrul ăsta nu l-a înțeles niciodată primarul din sat, care face și desface toate.

În orice caz, Handawi nu era ca alți flăcăi din sat, căci el venea de acolo de unde omul cunoaște mai bine ce înseamnă viața — de la oraș. Handawi era un flăcău de vreo douăzeci de ani, care părăsise satul cu zece ani în urmă, pentru a intra servitor la Cairo, la o doamnă, mătușa primarului. Cînd s-a întors de la oraș avea mustață scurtă, un fel dulce de a vorbi, pielea albă, nearsă de soare, purtînd și el toate lucrurile pe care le admiră sătencele la primar, pînă și ghete; avea părul lung și strălucitor, pe cap un turban și era îmbrăcat în galbab[1] de mătase.

Primarului nu i-a venit de loc bine, cînd a văzut că servitorul mătușii sale a devenit *si Handawi* —

[1] Galbab — veșmint popular.

domnul Handawi — și l-a strigat de douăzeci de ori cu „băiete", așa cum îl chema mătușa lui, la Cairo. Cînd îl întreba de ce s-a întors, Handawi îi răspundea întotdeauna, cu aceeași privire liniștită și cu același accent în care se ghicea batjocură amestecată cu dispreț:

— Întreab-o pe „doamna cea mare"!

„Doamna cea mare" trăia, după moartea soțului, împreună cu singura ei fiică, la catul de sus al unei case vechi, boierești, cu pereți groși, în cartierul Al-Munira.

Adevărul este că ea nu se gîndea la căsătorie, în ciuda tinereții, frumuseții și bogăției ei, și nu permitea nici unui bărbat să-i intre în casă. Handawi, căruia i-a dat numele de Abdo încă din prima zi, era singurul bărbat care intra în casa aceea. Dar el era copil pe-atunci...

Abdo, care a simțit din primul moment că numele cu care s-a născut și a trăit nu este bun pentru Cairo, dormea pe podeaua din bucătărie, departe de dormitoare. După cîțiva ani însă, „doamna cea mare" i-a făcut un pat, din milă pentru el... Cînd a observat că au început să-i crească ici și colo fire în barbă și deasupra buzei de sus, și cînd vocea lui dulce a început să capete o nouă asprime, a început să-i poarte de grijă cu o duioșie crescîndă.

Într-o noapte de vară, doamna s-a strecurat prin întuneric, în cămașă de noapte, așa cum se obișnuise, pentru a se asigura că servitorul ei se odihnește... Mergea gîfîind, cu inima bătîndu-i puternic în piept, cînd, deodată, ea se ciocni de ceva. Era fiica ei, care se strecura grăbită prin ușa bu-

cătăriei; în pieptul său băteau niște ciocane gata să-l spargă...

Pentru prima oară doamna a înțeles că fata are șaisprezece ani, deci nu mai e un copil, și că o femeie coaptă și corpolentă nu se poate compara cu ea. S-a întors grăbită în camera ei și n-a mai putut adormi multă vreme. A aprins lumina, l-a chemat pe Handawi și i-a cerut să-și facă bagajele și să plece cu primul tren. Apoi a încheiat:

— Am fost toată viața oameni cinstiți, Abdo. Eu am acum o fată mare și tu ești, de asemenea, bărbat.

Pe cînd străbătea drumul spre sat, cu fața biciuită de vîntul rece, i-a venit deodată în minte imaginea fetei, cu trupul ei tînăr și fața clară. Îi era, parcă, ciudă. Și mama ei, care l-a alungat azi pentru că a devenit bărbat! Doar ea singură i-a cumpărat un pat și l-a pus în bucătărie, în urmă cu cinci ani, tocmai pentru că devenise bărbat... Cu toate acestea, el i-a fost credincios fetei. E adevărat că i-a cumpărat o dată, pe furiș, o carte cu scrisori de dragoste de la un vînzător ambulant; dar cînd fata i-a cerut să ducă o scrisoare unui vecin de-al ei, n-a ascultat, a rupt scrisoarea și i-a aruncat-o în față.

Numai că Handawi n-a suportat să rămînă în sat multă vreme. Ce-ar fi putut face acolo? El nu mai putea lucra la cîmp, ca prietenii săi. Și Handawi s-a întors din nou la Cairo, să caute de lucru.

La Cairo, Handawi a rămas trei ani. A fost călcător într-o croitorie, a învățat meșteșugul țesutului, apoi a fost muncitor într-o fabrică și, deodată, s-a întors în sat. De data asta purta niște

pantaloni decoloraţi, iar ghetele de mult nu mai erau noi. Părul însă îi rămăsese lung, aşa cum îl văzuseră cei din sat în urmă cu trei ani; numai că acum nu mai strălucea... Tîmplele sale nu mai erau neatinse de razele soarelui, faţa îi devenise obosită, dar hotărîtă. Fuma mult, tuşea şi gesticula în timp ce vorbea repede, cu convingere şi amărăciune.

Cît de mult l-au schimbat aceşti trei ani! El însuşi simţea că e cu totul altul, decît flăcăul care se întorsese în sat prima oară. Acum şi-a reluat numele de Handawi.

Satul îi apărea trist şi întunecat, în pofida soarelui care strălucea pe cer. Nu mai auzea rîsetele ţăranilor, auzea în schimb plînsete. Ochii săi vedeau acum şi lucrurile impresionante: trupuri chinuite, priviri obosite.

Ţăranii s-au mirat de el cît de mult s-a schimbat. Nu mai rîdea ca omul fără griji, cum rîdea mai demult, şi nu le mai vorbea despre minunăţiile de la oraş, ci despre lucruri neplăcute, care-i înspăimîntau. Dar, de data aceasta, ei au simţit că îl iubesc cu adevărat pe Handawi. Cu cîţiva ani în urmă, cînd s-a întors el prima oară de la Cairo, simţeau că îi compătimeşte şi, în acelaşi timp, că nu era unul de-ai lor. Acum însă, cîţiva prieteni începuseră să fure ştiuleţi de porumb de prin magaziile unde lucrau şi să le dea băcanului în contul lui Handawi, ca el să-şi poată lua cîte ţigări îi trebuie. Handawi i-a certat însă şi i-a oprit de la aşa ceva, iar după cîtăva vreme, băcanul a acceptat să-i dea lui Handawi ţigări pe datorie, cu toate

că și el și băcanul știau că vor mai avea de așteptat destul de mult pînă să plătească.

Primarul vedea toate astea. Era tînăr, deștept și avea mulți ochi, cum se spune. Satul știa că el poate auzi tot, chiar și ce spune bărbatul nevestei noaptea, și se temea. Și cu toate acestea plocoanele: caimac, dulciuri, ouă și găini, începuseră să se împuțineze.

Într-o seară, primarul trimise cîțiva paznici să cheme copiii pentru a doua zi, dis-de-dimineață, la strînsul viermilor de mătase de pe moșie. Mohamed Abu-Hasan nu s-a supus chemării și a mai și zis:

— Și cît o să-mi plătească pentru oboseala fetei de-o zi întreagă?

Cînd povestea a ajuns la urechile primarului, acesta a bătut din palme a mirare, cerînd să fie chemat Abu-Hasan și pălmuit. Mohamed însă nu și-a trimis fata la cîmp nici în zilele următoare și toți părinții au început să ceară să li se plătească munca copiilor lor. Ba se și sfădeau pentru astal

Fiica șeicului Abd el-Tawab crescuse și se copsese ca un fruct; peste cîteva zile trebuia să se mărite cu un văr, fiul unchiului ei; cînd primarul a trimis un paznic s-o cheme să-i vînture niște grîu la primărie, tocmai se afla la ea logodnicul ei, care, cum auzi asta, își înfipse unghiile în ceafa paznicului, își scoase papucii din picioare și începu să-l altoiască pe nenorocitul acesta care nu intrase în slujba de șef al paznicilor nici de o lună, după ce, bine-nțeles, îl unsese pe primar cu zece lire. Cînd reuși să-i scape și să se îndepărteze, ținîndu-se de cap, tînărul îl petrecu cu cuvintele:

— Să-i spui primarului că pe-aici se bate cu papucul!

Asta era, într-adevăr, ceva nou pentru sat. Primarul moștenise de la părinții săi, împreună cu funcția, și supunerea felahilor. Atît el, cît și ceilalți fruntași ai satului s-au speriat de cele întîmplate. E adevărat că tot satul știa ce înseamnă mersul unei femei sau al unei fete la primărie... Cererea primarului nu fusese refuzată însă decît în cazuri cu totul neobișnuite; făcea bine alegerea și-i ocolea pe cei de la care se putea aștepta la un refuz. Chiar și nevasta șeicului din sat vînturase de mai multe ori grîul la primărie... Cît despre țărăncile mai tinere, nu era una să nu se ducă de fiecare dată cînd le chema primarul. Aproape că nu exista în sat o femeie, cît de cît frumoasă, pe care să n-o fi chemat el să vînture grîu.

La scurt timp după întîmplarea asta, șeful paznicilor plecă după Abd el-Tawab să-l închidă, pe el și pe peținorii fiică-si. Gras, zdravăn, cu o mustață impunătoare, șeful paznicilor inspira tuturor teamă. Dar cît era el de fioros, șeicul Abd el-Tawab nu s-a speriat și i-a șoptit la ureche că n-au nici un motiv să-și facă rău unul altuia pentru a-l sluji pe primar chiar așa; că acesta tot n-o să-i fie recunoscător; și că el mai știe ceva despre un frate al său pe care l-a văzut pe o listă a primarului... Șeful a început să strige că nu-i adevărat, dar șeicul o ținea morțiș că a scris chiar el lista cu pricina, cum i-a ordonat primarul crezînd că o să mai scoată ceva bani de la el, pînă cînd șeful paznicilor plecă, cu o falcă-n cer și cu una

în pămînt, să-l întrebe pe primar ce e cu povestea asta.

Primarul s-a mîniat cumplit și a părăsit furios satul, blestemîndu-l și mirîndu-se totodată ce l-a apucat. Din clipa aceea înaintea ochilor săi începu să se contureze umbra blestematului de Handawi.

Satul îi era supus și credincios înainte de a se întoarce acesta ultima oară. Dar de cînd s-a întors țăranii au început să discute, iar unul dintre ei a îndrăznit să-i spună o dată *nu*. Apoi i-au urmat alții, de parcă ar fi dat molima în ei. Sătenii au început să-i vorbească primarului într-un fel în care nu-i mai auzise. Și de asta, desigur, de vină era tot Handawi.

Handawi! Întotdeauna Handawi! Toți flăcăii din sat o să ajungă să-i vorbească lui, primarul satului, așa cum îi vorbește acest Handawi, cu capul drept, uitîndu-i-se drept în ochi... Handawi ăsta e ca o ciumă; se întinde repede în sat. Trebuie să termine cît mai iute cu el, ca să poată salva ce i-a mai rămas de salvat din reputația și situația lui, pentru ca totul să devină așa cum a fost.

Primarul a trimis un paznic după Handawi și, împreună cu cîțiva prieteni de-ai săi, s-a așezat să-l aștepte. Erau cu toții mînioși pe el, căci a stricat satul și a adus în el sămînța revoltei. A crescut și numărul femeilor care refuză să mai vină la vînturat grîul și sînt cuprinse de dezgust și de rușine cînd vine vorba despre „vînturat"; pînă și copiii satului, care dispăreau imediat cînd le făcea primarul un semn cu mîna, acum își continuă jocul nestingheriți, făcînd să vîjîie pe la urechea lui mingea de cîrpă, pe care și-o aruncă unul altuia. După

toate astea, nu mai lipsește decît să treacă oamenii călare pe lîngă el, să-și ridice ochii din pămînt cînd îi vorbesc, sau să nu-și scoată tichiile din cap!

Cei care stăteau și așteptau împreună cu primarul erau săteni cu ghete înalte în picioare, care-și puneau pe cap turbane și tichii de lînă și erau, mai toți, tați sau bărbați ai femeilor care vînturaseră grîu într-o zi oarecare... Unul din ei spuse cu smerenie, făcînd-o pe prostul:

— Nu-nțeleg! Ce păcat e în vînturatul grîului?

Voci, de ici și de colo, îi răspunseră că, dimpotrivă, este un exemplu de colaborare între sat și primarul lui. Și omul reveni:

— Atunci, pentru ce stîrnește Handawi zîzanie în sat?

Sosi și Handawi. În cercul prietenilor care-l înconjurau pe primar nu era nici un loc unde să se așeze, și Handawi începu să privească trupul burduhănos al acestuia, galbabul său lucios, părul strălucitor, mustața răsucită frumos. Primarul își pusese turbanul jos și își mîngîia acum părul cu satisfacție. Handawi era și el cu capul descoperit și își trecu mîna prin părul care-i cădea în dezordine.

În cele din urmă primarul spuse:

— Ascultă, măi Abdo...

Handawi îl întrerupse:

— Mă numesc Handawi ibn Ali Abu Gharib.

Flăcăii din sat, care-l însoțeau întotdeauna pe Handawi, veniseră cu el. Copiii, trimiși după dife-

rîte treburi de mamele lor, și așteptați să se întoarcă acasă, se luaseră după ei și mergeau chiar în spatele lui Handawi și al tovarășilor săi. Auzind răspunsul lui Handawi, unul dintre prieteni strigă:

— Zii, Handawi, nu te lăsa!

Primarul strigă un paznic și-l trimise spre ei, poruncind:

— Ia atinge-i pe mocofanii ăia!...

Și, întorcîndu-se spre ei, continuă:

— Lasă că dați voi de dracu...

Paznicul se îndreptă fără grabă spre popor și-l împinse nițel, nu prea mult, apoi se opri și el, așteptînd să vadă ce-o să mai zică Handawi.

Primarul, de data asta, se adresă direct lui Handawi:

— Și tu, măi băiete, ce te superi că-ți zic așa? Doar ești servitor...

Handawi răspunse mînios:

— Eu sînt muncitor.

— Ba ești șomer — spuse primarul. Ești șomer din ziua în care ți-a dat drumul doamna, mătușa mea. Și se pare că nu ești bun decît de servitor.

Fără să se intimideze, Handawi răspunse cu răceală:

— Eu la mătușa ta am fost...

Unul din cei care stăteau jos, lîngă primar, îl întrerupse:

— Spune „doamna"...

Dar Handawi continuă:

— Nu, eu acolo am fost bărbat în casă.

Flăcăii izbucniră în rîs, pentru că știau multe despre viața lui Handawi în casa doamnei, mătușa primarului.

Acesta sări ca ars și țipă la șeful de post să-l bage pe netrebnic imediat la închisoare; și șeful, și flăcăii care ascultau rămaseră înmărmuriți. Ei știau ce înseamnă această închisoare, cu toate că de mulți ani n-o mai încercase nici un om din sat. Nu îndrăznea nimeni în sat să-l supere pe domnul primar în așa hal, încît să ordone pedeapsa cu închisoarea. Un copil întrebă cu teamă:

— Ce înseamnă închisoare?

Însă nu îi răspunse nimeni.

Cînd şeful de post întinse mîna spre Handawi, acesta se răsuci, îl împinse cu putere şi strigă la primar:

— Pentru ce închisoare? Am furat? Am jefuit? Am făcut vreo crimă? Tu eşti cel care merită să fie închis!

Lumea care asculta cu sufletul la gură fu cuprinsă de entuziasm:

— Aşa, flăcăule! Dă-i 'nainte cu curaj!

Paznicul striga şi el, cuprins de admiraţie.

Mînia îl aprinse pe primar şi-l făcu să tremure din tot corpul său greoi; se ridică şi-i trase o palmă lui Handawi.

Cei care stăteau lîngă dînsul clătinară a uimire din cap, în timp ce alţii rămaseră cu gura căscată. A fost un moment scurt, dar greu pentru toţi.

În faţa lui Handawi apăru imaginea celor din familia sa care au avut de suferit de pe urma nedreptăţilor primarului. Şi mătuşa primarului... şi fiica ei cea frumoasă... trupul ei minunat... fotografii ... Nazik, „minunata dansatoare", cum a început să se scrie despre ea, Nazik căreia acum i se spune „Huriya", aşa cum lui i se spunea Abdo...

Handawi primi şi a doua, şi a treia palmă. Imaginile începură să se tulbure, căpătînd în ochii săi culori însîngerate. Valuri negre i se strecurară în inimă şi-i umplură tot corpul de febră. Simţi un gol groaznic în jurul său. Picioarele îi erau însă adînc înfipte în pămîntul satului. Îşi dădea seama că dacă tace în faţa primarului de data aceasta, va face ce va dori cu el şi cu familia lui.

Brusc, fără să se mai gîndească, se năpusti cu toată forţa, cu toată ura şi cu tot dispreţul său, îl prinse pe primar de piept şi-l trînti strigînd cu mînie:

— Du-te mai bine şi vezi de mătuşe-ta şi de fiica mătuşii tale!

Primarul căzu la pămînt, bufnind. Flăcăii izbucniră în rîs, amintindu-şi ce se ascunde în spatele interesului lui Handawi pentru soarta fiicei mătuşii primarului. Un băiat întrebă:

— Da' ce e cu fiica mătuşii?

— A ajuns dansatoare la Alexandria — îi explică un tînăr — și își crește acum copilul, fiul lui Handawi.

— Adică dansatoare de cabaret — completă paznicul.

— Cum adică — strigă altul în mijlocul rîsetelor — primarul nostru a ajuns ruda dansatoarelor de cabaret?

Primarul era la pămînt, și praful îi umplea nările. Fu cuprins deodată de rușine, iar dureri necunoscute îi sfredeleau creierul. Cînd încercă să-și ridice capul și să strige, rîsetele satului îi acoperiră vocea, vocea lui și a prietenilor lui, pe care îi încolțise frica...

Și în timp ce prietenii primarului se aplecau asupra lui, încercînd să-l scuture de praf, Handawi plecă, amestecîndu-se în mulțime.

L-am cunoscut pe Basiuni și am început să-i zic și eu „Basiuni", așa cum se obișnuiseră să-l cheme oamenii din ulicioara aceea, din cartierul Birkit al-Fil.

Eram pe atunci student la universitate. În sufletul meu, în care se amestecau sentimente neînțelese, ardea o pasiune ascunsă pentru primejdie, dar și o teamă tristă de necunoscut, o dorință nestăvilită de-a iubi o fată oarecare, de a săruta orice femeie, un impuls de neînvins de a culege fericirea și de a înfrunta lumi necunoscute.

Într-o dimineață eram acasă la prietenul meu Abd el-Latif și ne pregăteam să ieșim împreună la cinema, la un matineu; hotărîsem să nu mergem la facultate în dimineața aceea.

Cunoșteam ulicioara dimineața, cînd oamenii pleacă la lucru, cînd copiii se duc la școală și nu rămîn în cele zece case ale străduței decît femeile și fetele. Îmi plăcea să ascult discuțiile lor, care străbăteau ulicioara îngustă prin ferestrele deschise, apropiate unele de altele. Din discuții am aflat multe lucruri despre viața și despre secretele lor,

În dimineața asta am auzit însă o voce ciudată, care a întrerupt sporovăiala femeilor cu un cîntec:

În unele zile bem miere,
În altele oțet și fiere...

Era vocea unui bărbat, o voce aspră, care te lăsa să ghicești în ea multă amărăciune. Vocea asta m-a mișcat și m-a surprins. Cunoșteam bine străduța, de atîta vreme de cînd vizitam pe prietenul meu. Îi știam pe toți, chiar și pe negustorii ambulanți care intrau pentru puțin timp în ulicioară, își lăudau marfa în gura mare și ieșeau apoi în lumea largă. Cunoșteam totul în ulicioara aceea, pînă și arșicele, pînă și cîinele care lătra de fiecare dată cînd se lăsa noaptea în Birkit al-Fil.

Știam că la fereastra primei case de pe străduță stătea întotdeauna Huseina, fiica lui Ali Efendi, funcționar la Ministerul învățămîntului, și că în ultima casă locuia predicatorul de la moscheie. O cunoșteam pe madam Naima, croitoreasa, care locuia exact peste drum de prietenul meu și știam că la ora șapte, în fiecare seară de iarnă, din locuința ei se înălțau țipetele vreunei fete:

— Iartă-mă, nu mai fac! Jur pe profet, el a început!

Știam că locuitorii acestor căsuțe asemănătoare și cenușii vorbeau întotdeauna despre lipsuri și că se împrumutau unii pe alții fără teamă.

Se întîmpla, deseori, ca una dintre vecine să trimită la madam Naima, pentru a-i cere împrumut cîțiva piaștri, „pînă cînd se întoarce efendi de la serviciu". Sit Naima trimitea pe una din fetele

sale cu banii ceruți, legați într-o batistă, știind bine că n-o să-i mai vadă înapoi înainte de sfîrșitul lunii.

Prietenul meu, Abd el-Latif, împărțea cu toți bunătățile pe care le primea de acasă la mijlocul lunii Saaban[1], și toată ulicioara se înfrupta din cele cîteva hartane de rață și din dulciurile trimise de părinți. Fiecare știa de unde vine celălalt, știa ce mănîncă, unde se duce... Toate secretele ulicioarei se aflau imediat. Și totuși, astăzi am auzit o voce străină cîntînd aici un cîntec familiar, pe care-l știam din satul meu. Am fost mișcat profund. M-am uitat cu ochi mari la colegul meu, care mi-a spus:

— Se pare că n-ai fost cam de multișor pe-aici! Ăsta-i Basiuni...

Prietenul meu s-a oprit în fața geamului, iar omul și-a întrerupt cîntecul ca să-i spună:

— Bună-dimineața! Am azi niște portocale dulci, ca niște migdale. Grozav de bune... zău!

Avea în glas ceva aspru, ciudat. M-am așezat și eu să privesc pe geam împreună cu Abd el-Latif. De data aceasta însă, nu mi-a mai trecut prin gînd să ascult pe furiș discuțiile femeilor și nici să mă uit după vreo fată.

Era ceva la Basiuni care mă cutremura. Vocea lui răsună din nou, continuînd cîntecul întrerupt, un mawal[2] din locurile îndepărtate unde am copilărit... unde am învățat primele cuvinte pe care

[1] Luna Saaban — cea de a opta lună din an.

[2] Mawal — cîntec trist, un fel de doină.

le-am legat de visele şi rîsul meu de copil... acolo unde mi-au curs lacrimi...

Basiuni continuă să cînte:

Oricît de mîndru tu vei fi,
De umiliri nu vei scăpa.
Bătrîne învăţat, tu ştii
De ce? Şi cartea el lăsa,
Să-mi dea acest răspuns:
Omul, oricît de drept ar fi,
Pe-o treaptă cît de sus ajuns,
Unul se va găsi a-l umili.

Se opri în pragul casei lui Ali Efendi, cu privirile aţintite la Huseina care, în faţa lui, cu capul întors spre portocale, îl urmărea pe Abd el-Latif, visătoare, cu ochii pe jumătate închişi.

N-a terminat bine Basiuni de cîntat, că fata a şi ridicat capul cu faţa îmbujorată, dar frumoasă. În acelaşi timp, din casă s-a auzit vocea mamei, care o chema. Atunci, Huseina a pornit încet spre casă, în timp ce Basiuni o petrecea cu privirea, clătinînd din cap şi mormăind:

— Doamne, Doamne...

Şi scoase un oftat din rărunchi.

Abd el-Latif rîse şi-l chemă pe Basiuni la el, dar acesta îi spuse să aştepte. Cînd se întoarse spre noi, avea în priviri ceva care te fascina. Nu înţeleg de unde izvorăşte acest sentiment care ne cuprinde pe noi, cei ce venim de la ţară, atunci cînd întîlnim la Cairo un om care, prin felul lui de a fi, ne reaminteşte de cei care ne-au fost dragi, cu care ne jucam în sat cînd eram mici; de toţi cei care

și-au părăsit satul natal, ca să-și caute de lucru în marile orașe, și care nu s-au mai întors acasă niciodată.

L-am întrebat pe Basiuni de satul lui.

— Ce vrei să-ți spun despre satul meu, măi frate? mi-a răspuns. Care sat? Sînt din țara lui Allah!

Mi-am dat seama după grai că nu este din regiunea mea. Cu toate acestea am continuat să-l ascult. În timp ce vorbea tor corpul lui negru slab, subnutrit, se agita, iar pe dinaintea ochilor mei se perindau, ca pe o peliculă, imagini ale iernii din satul natal, cînd seacă pîrîul și cînd cocenii uscați de porumb se amestecă cu apa de ploaie din uliți. În fața caselor mici, apăreau femei suflecîndu-și veșmintele negre și întinzîndu-și picioarele goale, iar în jurul lor, boboci de gîscă verzi căutau res-

turi de lucernă. O femeie bătrînă povestește unei fetițe întîmplări de demult... povestea unui băiat care a plecat la Cairo și nu s-a mai întors.

Nu știu de ce mi s-a părut, pentru un moment, că și Basiuni ar putea fi eroul unor astfel de povești, pe care eu le ascultam cu atîta nesaț în vremea copilăriei, plin de respect pentru bătrînele care știau totul, și care ne povesteau lucruri înspăimîntătoare, cu duhuri rele, cu strigoi, despre autorități și despre englezi...

În orice caz, Basiuni n-a vrut să spună nimic despre satul din care venea. Văzîndu-mă că-l privesc nemulțumit m-a întrebat:

— Vrei să știi neapărat de unde sînt? Cînd Guha[1] a fost întrebat: Care e satul tău, măi Guha? El a răspuns: E satul în care mănînc o bucată de pîine. Tot așa vă răspund și eu vouă.

Prietenul meu Abd el-Latif a rîs ș-apoi, deodată, mi-a făcut cu ochiul. Se apropia Huseina. Cînd a văzut-o, Basiuni ne-a întors spatele și a întîmpinat-o cu vorbele:

— Socoteala noastră a ajuns pînă acum la 22 de piaștri.

— În felul ăsta, pînă la sfîrșitul lunii tocmai bine rotunjim suma la o liră — i-a răspuns Huseina.

Abd el-Latif se duse să-și scoată galbabul și să-și pună costumul, în timp ce eu am rămas să-i privesc pe Basiuni și pe Huseina, pe care am auzit-o spunînd:

— Hai, Basiuni, mai cîntă-mi ceva...

— Ce să-ți mai cînt...

---

[1] Guha — sinonimul egiptean al lui Păcală.

Vocea lui Basiuni era uscată, dură și amară.

Din locuința lui madam Naima, croitoreasa, ieși una din fete, se așeză în balconul de lemn și, văzîndu-l pe Abd el-Latif cum își lega cravata în fața geamului, strigă:

— Hei, Basiuni, ia vino încoace!

Basiuni nu-și întrerupse cîntecul; fata se aplecă peste balcon, țuguindu-și buzele ca să-l cheme și, aruncînd cîte o privire spre Abd el-Latif, strigă alintat:

— Hai, vino odată încoace... Basiuni! Pe Allah...

Dar el continua să cînte. Atunci fata se aplecă mai tare și o văzu pe Huseina stînd în picioare, căscă gura și nu mai apucă s-o închidă. Începu să strige cu răutate:

— A, bună dimineața, doamnă! Bună dimineața, coniță...

Și auzii zgomotul pantofilor ei cînd intră înapoi în casă. Huseina rămăsese neclintită, cu capul plecat, uitîndu-se spre prietenul meu visătoare.

În acel univers limitat, Abd el-Latif îi preocupa pe mulți bărbați și femei. Cînd a apărut Basiuni în mijlocul acestei lumi, bunul lui simț țărănesc l-a făcut să vadă că toate fetele din ulicioară erau îndrăgostite de Abd el-Latif. Într-o zi chiar i-a șoptit la ureche:

— Ai grijă, efendi, de fetele astea din capitală... Sînt ca apele adînci! Nu știi ce zace în ele.

În orice caz, Basiuni continua să vină în fiecare zi în ulicioară, ca să vîndă oamenilor de aici portocale pe datorie, pînă la sfîrșitul lunii. Se așeza în fața casei Huseinei și începea să cînte.

Lumea începuse să vorbească despre Basiuni că

i-ar place să stea în fața casei Huseinei mai mult decît în fața altor case. Una din fetele croitoresei a scornit că Basiuni ar fi mijlocitor între Abd el-Latif și Huseina; dar adevărul era că Basiuni n-a vorbit niciodată Huseinei despre vreun bărbat.

Se învîrtea prin ulicioară în fiecare dimineață și își punea apoi coșul cu portocale în fața ușei Huseinei, apoi începea să cînte sau îi vorbea despre viața din oraș, din centrul orașului.

Huseina nu putea să iasă din casă, să meargă acolo. A trăit optsprezece ani în casa în care stă acum și n-a ieșit niciodată din ea, decît ca să-și viziteze mătușa care stă în mahalaua Saida Zeinab, sau pe cealaltă mătușă, tînără și frumoasă, care s-a căsătorit cu un bărbat bogat și stă acum în cartierul Hilmiya al-Gadida. Chiar și la cinema... Ochii ei n-au văzut niciodată decît cinematograful de cartier, din Saida Zeinab. Lumea ei începea la Saida și se termina în Hilmiya al-Gadida. Toate zilele ei se scurgeau aici, în mahalaua Birkit al-Fil. Cu toate acestea, ea le-a auzit deseori pe verișoarele sale vorbind despre viața care pulsează acolo, în centru... Dar a auzit și că soldații englezi le răpesc pe fetele care umblă singure pe stradă.

O dată, după multe ocolișuri, l-a întrebat pe Basiuni:

— Ia spune, Basiuni, cunoști cumva strada Fuad?

Basiuni a răspuns simplu:

— Desigur. În fiecare zi mă vîntur pe ea, în sus și-n jos...

Apoi și-a încheiat cîntecul, pregătindu-se să înceapă altul, la fel de trist. Huseina însă l-a întrerupt:

— Şi ce e în strada asta?

Auzise multe lucruri despre strada aceasta de la o verişoară a sa şi ar fi dorit s-o vadă, să iasă într-o zi împreună cu ea să se plimbe, dar maică-sa era convinsă că Ali Efendi are nişte ochi care văd totul şi că poate afla, într-un fel sau într-altul, dacă soţia sa nu-l ascultă; ori ieşirea Huseinei, singură, în vîltoarea oraşului, însemna ea însăşi o neascultare.

Basiuni nu s-a oprit din cîntat cît timp i-a vorbit Huseina. Atunci ea l-a zgîlţîit de umeri, insistînd:

— Basiuni! În numele profetului, spune-mi, ce-i în strada asta Fuad?

Basiuni îşi luă coşul cu gîndul s-o pornească, dar se opri pentru un moment:

— Strada Fuad? Allah să te păzească de ea!

— Da' ce-i acolo?

— Acolo sînt englezi care răpesc fetele.

— Dar...

*

Au trecut de atunci cîteva luni, în decursul cărora Huseina a aflat despre multe fete, care au mers pe strada Fuad, că au găsit calea pentru a-şi procura toalete elegante. Ea o cunoştea pe Suwaikar, o prietenă a verişoarei sale. Aceasta devenise cineva; nu mai umbla cu tramvaiul... Iar Hadra al-Khadima, pe care o ştia şi vărul ei, şi pe care o cunoşteau toţi tinerii din Hilmiya, a devenit stea de cinema.

Cei care-l necăjesc pe tatăl ei la minister i s-ar apleca la picioare, fără îndoială, dacă ea ar merge pe strada Fuad şi ar răpi-o englezii, aşa cum au făcut cu Khadima.

I-a vorbit lui Basiuni despre toate astea, dar el a rămas atît de uimit, că n-a putut să mai scoată nici măcar un singur cuvînt. Îi mai vorbise și altă dată despre aceste lucruri, de data asta, însă, Basiuni s-a necăjit și s-a înroșit, iar ea a rîs și nu i-a dat atenție. Basiuni își amintea de o poveste pe care a auzit-o acasă la el, despre niște englezi care s-au năpustit asupra satului și l-au jefuit, și care au ridicat copiii, femeile...

Poveștile de răzbunare îl emoționau, îl impresionau și-i înfierbîntau fiecare picătură de sînge. Ar fi dorit să se năpustească el însuși într-o zi asupra tuturor soldaților care făceau zgomot pe strada Fuad, nesocotind obiceiurile și legile din Cairo, și să-i șteargă de pe fața pămîntului pe toți, fără excepție.

Într-o seară, Basiuni a intrat la noi, la mine și la prietenul meu Abd el-Latif. Venise vara. Cartierul Birkit al-Fil se umpluse de mirosul de înghețată și siropuri. În atmosferă se simțea o adiere caldă, proaspătă, care îndemna la visare și care aducea o dată cu amenințarea examenelor și o dorință de seriozitate. Învățam încordați după un manual de economie. Basiuni s-a apropiat de noi, răvășit și obosit. Înfățișarea lui m-a uimit, parcă îl vedeam pentru prima oară. Fața i se contractase, ochii îi erau tulburi și injectați, fruntea și tîmplele îi erau brăzdate de cute adînci.

După ce am rămas o clipă surprins de venirea lui neașteptată la noi, în timp ce eram cufundați în studiu, mi-am dat seama că el era așa de cînd îl știam. Nimeni n-ar fi putut spune cîți ani are. Putea să aibă douăzeci și tot atît de bine putea

avea patruzeci. Amărăciunea acumulată în el, de-a lungul generațiilor de felahi, dădea buzelor și feței sale înfățișarea unui om care plînge întotdeauna fără lacrimi. Abd el-Latif l-a întrebat:

— Ce te aduce la noi la ora asta?

Drept răspuns s-a năpustit la el îmbrîncindu-l și i-a apucat din mînă cartea de economie, strigînd:

— O, învățatule... În cartea asta scrie ceva... Ceva despre dragoste?

Și mormăi un vers dintr-un cîntec:

Din mînă cartea ta o lasă
Și către mine te întoarce...

Abd el-Latif rîse, și-i spuse că în cîntec nu e vorba de o carte de economie politică! Dar Basiuni nu rîse, ci oftă cu jale:

— Of, efendi, voi stați aici și citiți cărți... iar englezii au răpit-o pe Huseina!

Vorbele lui ne-au surprins. Auzisem multe despre răpirea fetelor și știam că multe din ele nu suportă dezonoarea și se sinucid. Știam, de asemeni, că sînt altele care fac tot ce pot ca să fie „răpite"... și că numai „răpirea" le furnizează un trai vesel și o viață îmbelșugată. Mai știam și că unele femei din lumea bună dansează cu soldații străini, pentru ca soții lor să fie avansați... Știam toate astea, dar nu ne-am fi putut imagina niciodată că Huseina poate fi „răpită"!

Doar Huseina nu ieșise niciodată singură de-acasă. În orice caz, în ființa ei exista ceva care ne interesa pe noi în mod special, nu știu ce anume, dar ceva era. Probabil pentru că oamenii de pe străduța

aceea, din mahalaua Birkit al-Fil, trăiau toți laolaltă aceeași viață nenorocită; rîdeau împreună de aceleași glume, vibrau pentru aceeași speranță, se temeau împreună de aceeași soartă... și, în sfîrșit, puteau fi murdăriți de aceeași rușine.

Abd el-Latif s-a apucat să-i ceară lămuriri amănunțite. Atunci Basiuni ne-a povestit că Huseina spusese într-o dimineață că va pleca cu verișoara ei pe strada Fuad; el a sfătuit-o să-și vadă de treabă. Dar, cînd s-a întors în mahalaua lui, la Bulak, l-au ros îndoielile și după-amiază a venit iar în ulicioara noastră. A bătut la ușa lui Ali Efendi și a aflat că e plecat la cafenea. A găsit-o numai pe mama Huseinei acasă; cît despre Huseina, plecase să-și viziteze mătușa.

— Asta nu înseamnă că a fost răpită! am spus eu cu o ușoară ironie în glas.

Văzînd că nu găsește la noi înțelegerea suferinței adînci pe care el o trăia, țipă trîntind ușa în urma lui:

— Ehei, fraților, povestea s-a isprăvit! Eu știu că a fost răpită și lucrul ăsta îmi îngheață sîngele în vine!

În zilele următoare am fost ocupați cu învățătura și nu ne-am mai gîndit nici la Basiuni, pe care-l ascultasem de atîtea ori cum cînta, cînd ne odihneam, și nici la Huseina. Și deodată, ne-am dat seama că Basiuni lipsea, că nu mai venise pe ulicioara noastră din noaptea aceea în care am vorbit despre răpirea Huseinei.

Am rîs, pentru că Huseina apăruse în prag în dimineața zilei următoare, ca să-i arunce zîmbetul ei obișnuit lui Abd el-Latif.

Pe la prînz, adierea vîntului tulbură atmosfera înfierbîntată şi ne aduse în cameră toate mirosurile din Birkit al-Fil. Am aruncat puţin cărţile, ca să ne relaxăm, şi ne-am aşezat la geam, să ne întindem oasele şi să ne răcorim frunţile îngreuiate de atîtea legi cu care ne umplusem capetele. De acolo l-am văzut pe Basiuni venind cu capul plecat, cocoşat, avînd un pansament pe frunte. Ne aducea banane; nu mai cînta ca de obicei şi nici nu vorbea nimic.

L-am întrebat unde a fost şi care e secretul pansamentului pe care-l purta, şi Basiuni ne-a spus o poveste lungă. Ieşise din Birkit al-Fil şi o luase spre strada Fuad, cînd a văzut primul soldat englez şi s-a năpustit asupra lui. Stînd în faţa noastră, în ulicioara îngustă, Basiuni ne povestea, cu capul ridicat şi cu o strălucire ciudată în ochi:

— M-am repezit la primul soldat pe care l-am văzut, să-i trag un picior! Cînd m-am întors, se şi strînseseră în jurul meu cîţiva, nu ştiu de unde; pe Allah, măcar dacă l-aş fi lovit zdravăn!

După aceea a fost bătut, rănit şi dus la spital pentru tratament. N-a ieşit bine din spital, că s-a şi ordonat o anchetă asupra lui, sub acuzaţia a fi atentat la viaţa unui soldat britanic, cu un instrument ascuţit. Basiuni rîdea în timp ce povestea lucrurile astea, şi adăugă:

— Măcar să fi văzut instrumentul ăsta ascuţit! Din moment ce sînt acuzat de aşa ceva, o să-l şi vadă!

Şi a scos de sub galbabul său un cuţit mare, cu lama strălucitoare. Ni l-a arătat şi a început să-l agite prin aer, fără nici un pic de prudenţă. Abd

el-Latif l-a băgat repede în casă la noi și l-a sfătuit să nu mai scoată a doua oară nicăieri cuțitul din buzunar. Și a continuat:

— Oricum, e păcat să te jertfești necugetat pentru o fată! Adică să te bați cu englezii pentru o fată. Înseamnă un sacrificiu prea mare. E ceva dezgustător, nu merită!

Am rîs noi, a rîs și Basiuni, dar a replicat:

— Pentru o fată? Dumneata vezi lucrurile foarte simplu... Allah să te ajute să înțelegi mai bine! Se vede treaba că vorbele din cărțile astea ale voastre nu folosesc la nimic celor care sînt în situația mea.

Basiuni a suspinat, privind la rafturile de cărți, ca și cum ar disprețui toată știința din ele, apoi ne-a întrebat:

— În cărțile astea mari nu scrie nimic despre englezi? Ciudat! Să nu fie nimic despre englezi... Să nu fie nimic nici despre iubire... Atunci ce găsiți în ele, fraților?

*

Abd el-Latif a ieșit să se uite înspre casa Huseinei. Huseina începuse să iasă singură în oraș, într-o rochie nouă, elegantă. Ulicioara cunoscu în curînd un parfum nou, care o preceda, buzele începură să-i strălucească de ruj, iar părul ei făcu cunoștință cu fierul coaforului.

Am înțeles ce se întîmplase și n-am căutat să mai aflăm cum a găsit Ali Efendi prosperitatea asta surprinzătoare a fiicei lui. Într-o după-amiază, prietenul meu îmi spuse urmărind-o cu privirea pe Huseina:

— Sîntem azi martorii nașterii unei stele de cinema, sau poate a unui boboc care va înflori în lumea bună. Care va să zică, măi frate, a ajuns să moară leul de foame în pădure, iar carnea berbecului o mănîncă cîinii...

Ne-am întors la învățătura noastră. Manualele pe care le parcurgeam pentru prima oară, pe care trebuia să le înghițim împreună, ne ascundeau multe din cele ce se întîmplaseră pe stradă. Cu toate acestea, era clar pentru noi că Basiuni nu mai stătea în fața ușii Huseinei. Îl auzeam venind în ulicioară; uneori cînta, cu o voce rănită, cutreierînd strada. Apoi dispărea repede.

Într-o seară a trecut pe la noi Ali Efendi, pe cînd se întorcea de la cafenea. Era puțin trist. Ne-a în-

trerupt din învățătură și ne-a fost destul de neplăcută această vizită neașteptată. Omul însă n-a simțit că ne stînjenește. O vreme ne-a întrebat de sănătate, apoi cum o mai ducem, despre studiul legilor. Am încercat, destul de direct, să-i atragem atenția că avem nevoie de timp, ca să studiem legile...

— Ce părere aveți, măi băieți? ne-a întrebat el deodată. Englezii mi-au luat fata!

Ne-a cerut să-i arătăm o cale pe care să meargă, pentru a înainta o petiție către armata engleză. Am aflat de la el că Huseina lucrează cu englezii, că aceștia îi dau un salariu mare, cu mult mai mare decît leafa lui. Dar că ea întîrzie uneori de-acasă și că în noaptea precedentă dormise chiar în altă parte. Înainte de asta mai dormise la serviciu de două sau de trei ori și că lui nu-i prea plăceau lucrurile astea. Ea se scuza însă întotdeauna, spunînd că ar fi caraghioasă dacă ar refuza să doarmă în afara casei. Ar putea chiar să fie dată afară din serviciu, sau chiar să fie omorîtă! Șeful ei, un englez, e un om în stare să omoare pe cineva care-i refuză o cerere...

Adevărul e că el nu era așa de trist, cum ni-l înfățișaseră cuvintele sale... În timp ce discutam cu el, ne-am dat seama că vorbește fără să fie prea dezgustat de banii aceștia murdari, care-i curgeau în mînă! Și cu toate astea, parcă îl rodea o remușcare sinceră...

Ne-am apucat din nou de învățat, în timp ce el ne-a spus că n-o să-i mai permită fetei sale să doarmă în afara casei, orice s-ar întîmpla.

În ultima noapte din sesiunea noastră de examene am auzit din stradă strigăte înfricoşătoare, focuri de revolver şi fluieratul unui poliţist. Am lăsat cărţile şi am fugit afară. Zgomotul ajungea la noi de departe, din capătul străzii mari, care lega ulicioara noastră şi altele ca ea de strada cea mare dinspre Saida Zeinab, de Hilmiya al-Gadida şi de centru, acolo unde oraşul se înfundă în adevărata mocirlă.

Am auzit, după cîte se spunea, că un om ucisese un englez, care coborîse din trăsura lui, în timp ce săruta mîna unei fete. Fata, zicea lumea, semăna cu Huseina; cel care l-a atacat pe ofiţerul englez a profitat de întuneric şi a fugit, scăpînd de focurile pe care vizitiul le-a tras asupra lui. M-am uitat la prietenul meu cu subînţeles, iar el s-a uitat la mine. Am şoptit amîndoi în acelaşi timp: Basiuni!

În grupul de oameni care se strînsese se auzi o şoaptă:

— Allah să-i poarte de grijă!

A doua zi, dimineaţa, Ali Efendi n-a putut să-şi ridice capul şi să privească în faţă vecinii de pe ulicioară, iar nevastă-sa n-a deschis geamul.

Cînd, după vacanţa de vară, ne-am întors din satul nostru, Ali Efendi împreună cu fiica lui, Huseina, părăsiseră mahalaua.

Vocea lui Basiuni se auzea din nou, lăudîndu-şi portocalele şi umplînd ulicioara de rîsete şi cîntece.

*O*are din ce adîncuri ale sufletului nostru izvorăşte acest sentiment înspăimîntător, în stare să facă orice şi să înfrîngă orice pericol? Oamenii din sat simt cu adevărat, în ultimele zile ale fiecărei toamne, că totul este posibil — chiar şi o minune.

Dar oamenii din sat nu sînt pătrunşi de aceste sentimente deosebite, decît atunci cînd se adună, întotdeauna în luna septembrie a fiecărui an, ca să sărbătorească aniversarea lui Sidi Radjab[1]. Soarele de toamnă nu apucă să-şi strîngă razele sale roşii de pe cîmpurile pe care ţăranii îşi seamănă vlaga în picături de sudoare, că şi încep să coboare cete de flăcăi şi de copii pe un tăpşan întins, în afara satului, unde se ridică mai multe morminte vechi dominate de mausoleul lui Sidi Radjab. În acest spaţiu larg, caii paşei, stăpînul pămîntului pe care e aşezat satul, aleargă, demonstrînd jocuri voinicesti cîtăva vreme, apoi oamenii se încearcă în di-

[1] Sidi — în dialect egiptean = domnule. Aici are sensul de „martir", de „sfînt".

ferite întreceri, în timp ce în spatele lor se răspîndesc cercuri de flăcăi în jurul cîte unei dansatoare.

Strigătele celor care asistă la jocuri se amestecă cu exclamațiile pline de admirație ale celor ce văd pentru prima oară în viața lor o dansatoare răsucindu-și corpul în toate chipurile, în timp ce zarva copiilor care se înghesuie în jurul cărucioarelor cu dulciuri, cu ful[1] sudanez, cu pîine de grîu și cu toate bunătățile care sosesc de la oraș pentru o singură zi, în fiecare an, predomină.

În aceste adunări ocazionale, oamenii, flăcăii și copiii pot face ceea ce altă dată nu le e îngăduit: se pot apropia de caii pașei, vorbesc cu oamenii acestuia despre el, arătîndu-și nemulțumirile, și fac curte țărăncilor care lucrează la conacul său și care sînt mai durdulii decît celelalte...

Cînd se apropie noaptea acestei sărbători, pe tăpșanul care se întinde în fața mausoleului lui Sidi Radjab încep să se adune rînduri-rînduri oamenii și să cînte minunile săvîrșite de el, vitejia sa, povestea vieții sale întregi.

Povestea lui Sidi Radjab se transmite din generație în generație în satul nostru și în cele dimprejur, purtînd în ea toată amărăciunea și speranța pe care felahii o păstrează în suflet. La început a fost o poveste eroică, cum sînt toate istorisirile din timpul rezistenței împotriva englezilor, pe care o spuneau cei care l-au cunoscut pe Radjab Muhammed și care au plecat împreună cu el la Tell Kabir. Apoi, cei care au auzit-o au povestit-o fiilor lor, devenind pentru ei un simbol strălucit al

[1] Ful — mîncare națională.

luptei. Aceştia au crescut, au devenit taţi, la rîndul lor, şi au primit şi ei loviturile vieţii, de două ori mai mari decît străbunii; sufletele lor s-au aprins şi mai puternic decît se aprindeau înainte, căutînd cu ardoare consolarea. Şi aşa povestea lui Radjab Muhammed a devenit o legendă care închide în ea toate visurile şi toate aspiraţiile către libertate ale ţăranilor.

Această legendă exprimă toată vitejia pe care tirania şi oprimarea au înăbuşit-o în pieptul celor chinuiţi. Şi Radjab a devenit, aşa cum ne-o spun poveştile, cîntecele şi doinele pe care le păstrează felahii în inima lor, un om care loveşte cu o sabie de foc capetele duşmanilor, făcînd să cadă sute de capete numai la strălucirea orbitoare a paloşului său, înainte ca tăişul să le fi atins.

Cîntecele povestesc, de asemenea, despre moartea neobişnuită a lui Sidi Radjab, din cauza perfidiei şi a trădării. Oamenii din sat erau încredinţaţi că Sidi Radjab, care a murit într-un loc îndepărtat, a zburat fără giulgiu într-o zi, pe razele zorilor, şi a căzut în mormîntul vechi în care se odihneau oasele părintelui lui şi ale strămoşilor săi. Felahii au ridicat pe locul mormîntului un mausoleu şi au început să-l binecuvînteze şi să vorbească despre minunile acestuia, ca despre un sfînt.

Paşa se împotrivea sărbătoririi lui Sidi Radjab şi nu-i plăceau lucrurile pe care le povesteau despre el cîntecele; cu toate acestea îşi lăsa caii liberi să ia parte la jocuri în acea zi. Într-un an însă, paşa a interzis sătenilor să sărbătorească aniversarea lui Sidi Radjab, pentru că pe tăpşanul din faţa

mausoleului erau nestrînse paiele care rămăseseră după treieratul grîului.

N-au trecut însă decît cîteva săptămîni şi a dat o ploaie torenţială, care a făcut praf paiele paşei. Tot satul îşi aminteşte de asta. Şi-şi aminteşte şi ce s-a întîmplat cu Muhammed Abu Husein. Într-un an omizile au mîncat recolta de bumbac şi paşa n-a vrut să uşureze ţăranilor povara arenzii. Ţăranii au încercat să-l amîne pînă cînd se va culege porumbul, dar paşa nu s-a lăsat. A adus de la oraş poliţişti, cu insigne strălucitoare pe uniformele galbene, şi le-a cerut să evacueze pămînturile arendate, pe care porumbul de abia răsărise. Muhammed Abu Husein s-a dus să ceară îndurare. Degeaba însă; paşa i-a alungat pe toţi de pe pămînturi şi n-a ştiut ce să mai facă. Muhammed nu putea trăi fără acest pămînt. Pe el a deschis ochii şi nu l-a părăsit de cînd era copil. S-a jucat în tina lui, a înghiţit praful lui. Cînd i-a murit tatăl, tot în acest pămînt a săpat o groapă şi l-a înmormîntat. Acelaşi pămînt pe care îl săpaseră şi tatăl şi bunicul său, l-a săpat şi el. Este pămîntul lui, cu toate că nu el îi este stăpîn, şi ştie bine asta. Îi cunoaşte fiecare crăpătură şi mirosul acestuia îi umple nările şi pieptul, iar gustul ţărînei nu l-a părăsit de cînd era copil şi se juca în glod. Şi acum, după ce a amestecat cu acest pămînt trupurile strămoşilor lui, şi după ce trupu-i bronzat s-a tăbăcit de praful său, îl alungă de pe el un om care nu are sub glie nici un trup şi nu a vărsat deasupră-i nici o picătură de sudoare sau de lacrimi!

Muhammed se îndepărtă din faţa paşei, clătinîndu-se sub povara gîndurilor sale, cînd, deodată, se

întoarse și, fără să-și dea seama ce face, se năpusti asupra acestuia cu nervii încordați în trupul său slab și-i spuse cu voce răgușită:

— Să dea Sidi Radjab să n-ai parte de pămîntul ăsta, așa cum tu ne lipsești acum de truda noastră!

Tot satul ține bine minte ce s-a întîmplat după aceea. Pașa a țipat la Muhammed:

— Cară-te de aici cu sfîntul tău cu tot!

Apoi a chemat cîțiva polițiști și l-a aruncat pe Muhammed Abu Husein în închisoarea de lîngă conacul său, unde l-a ținut vreme îndelungată. A fost dus apoi la închisoarea de la oraș. Împreună cu el, la aceeași închisoare, au mai fost duși trei tineri din sat, care învățau la liceu; pașa îi acuza că ar fi otrăvit mentalitatea sătenilor și că ar fi răspîndit printre ei *idei* periculoase, subversive!

În timp ce Muhammed Abu Husein și cei trei elevi își ispășeau pedeapsa, fiind condamnați la cinci ani închisoare, în sat începuse să se zvonească precum că minunile lui Sidi Radjab nu sînt minciuni. Satul aflase deodată că pașa... nu mai e pașă, și că fusese închis și el, sub acuzația de complot împotriva statului.

Lumea a fost încredințată, mai mult decît oricînd, că Sidi Radjab veghează de sus și-i apără pe felahi de nedreptăți, și că, atunci cînd felahii luptă sub scutul binecuvîntărilor sale, nimic nu-i poate sta în cale!

Cît despre bătrînii satului, care auziseră povestea lui Sidi Radjab de la părinții lor, se mirau adesea de această credință care însuflețea satul ori de cîte ori îl atingea vreo nedreptate din partea nepo-

ţilor celor care vînduseră ţara la Tell Kabir! Ei ştiau că viteazul nu s-a mai întors în sat şi că nu murise la Tell Kabir.

*

Radjab Muhammed ţinea sapa în mînă şi săpa pămîntul tare, fără să ştie ce-i va aduce ziua de mîine. De cînd se întorsese de la Cairo, după ce învăţase puţin la Universitatea Al-Azhar, începuse să vorbească oamenilor despre Khedivul Ismail, despre nepriceperea sa şi bunul plac după care conducea treburile ţării şi despre tirania lui Tewfik, urmaşul său. Felahii îşi aminteau de cei care muriseră săpînd Canalul de Suez şi de cei care au murit pe drum, la întoarcerea de-acolo... Sufletele lor se aprindeau de fiecare dată cînd li se pomenea de Ismail şi se umpleau de ură împotriva lui Tewfik.

Radjab Muhammed continua să lucreze la cîmp şi să le vorbească felahilor despre lupta celor de la Cairo, pentru Constituţie. Constituţia este cea care face ca fiecare egiptean să-şi poată exercita drepturile sale de om. Ea este aceea care-i apără împotriva bunului plac al celor care guvernează şi le dă posibilitatea să aleagă ei înşişi pe cel care să guverneze. Tot ea îi urmăreşte şi pe oamenii puterii care încearcă să violeze casele oamenilor, sau să-i arunce în închisoare fără vină. Radjab Muhammed continua să le explice oamenilor din satul lui, şi celor din satele învecinate, ce viaţă fericită le-ar putea aduce această Constituţie.

Felahii din toată ţara au început să se agite şi să ceară: „Vrem Constituţie! Constituţie!" Tewfik s-a

refugiat la englezi că să-şi apere puterea de egiptenii care începuseră să se mişte sub conducerea lui Orabi pentru o viaţă mai bună, la baza căreia să stea Constituţia. La Tewfik s-au refugiat toţi acei de la care se va smulge Constituţia pentru a fi dată egiptenilor.

Dar, Tewfik şi aliaţii lui, marii proprietari, au deschis porţile Egiptului soldaţilor ocupanţi. Acestea se petreceau în vreme ce Radjab Muhammed le vorbea ţăranilor pe uliţele satului, aduna oameni şi se ducea cu ei pe frontul de est pentru a se alătura armatei egiptene, din clipa în care Orabi i-a chemat pe toţi fiii ţării în deşert, pentru a alunga armata engleză care înainta.

Într-o noapte de toamnă, în septembrie, Radjab ieşi în afara taberei, în deşert, şi nu se îndepărtă mult, cînd văzu pe comandantul detaşamentului său punînd un felinar pe un stîlp înfipt în nisip, ferit de corturile soldaţilor. Comandantul se înclina cu supunere în faţa unui ofiţer britanic, spunînd:

— Pe-aici, poftiţi pe-aici, excelenţă! Planul nostru a rămas acelaşi pe care vi l-am trimis; atacul e la aceeaşi oră. Armata egipteană doarme acum. Poftiţi pe-aici... Veţi găsi drumul liber în faţă. Totul este pregătit şi aveţi timp să executaţi atacul prin surprindere.

Radjab l-a auzit pe comandantul detaşamentului murmurînd apoi pentru sine: „Khedivul o să-mi dea, nu-i vorbă, cît pămînt mi-o trebui, iar englezul o să-mi dea încă o mie, în aur. Dar o mie nu ajunge. Serviciul pe care îl fac eu nu se compară cu ce face Sultan Paşa. O să cer şi eu cît cere el".

Auzind discuția, Radjab s-a temut cu adevărat de trădarea comandantului. S-a trîntit la pămînt și s-a tîrît repede, ca să-și trezească tovarășii, înainte ca trădarea să-i lovească pe la spate, și să-l demaște pe trădător. N-a reușit însă să se depărteze prea mult, că deșertul s-a și cutremurat de bubuitul tunurilor; focurile de pușcă despicau întunericul amestecîndu-se cu strigătele comandantului detașamentului lor: „Fugiți! Englezii! Fugiți! Orabi s-a predat! Orabi a fugit!"

Dar vocea lui Radjab izbucni în acest haos, încurajînd soldații și arătîndu-le trădarea, jurînd că Orabi nici n-a intrat măcar în luptă și cerîndu-le să-l ucidă pe trădător, comandantul lor. Se avîntă în luptă în întunericul plin de soldați, de foc, de trădare și de sînge. Pentru un moment i se păru că a reușit să-l ucidă pe trădător și simți cum îl învăluie mulțumirea. În învălmășeala aceea cumplită continuă lupta, fără să se oprească.

Dimineața i-a găsit, pe el și pe încă vreo cîțiva, luptînd sub conducerea lui Muhammed Abid. L-a văzut luptîndu-se ca un erou legendar, l-a văzut apoi prăbușindu-se la pămînt plin de răni, zbătîndu-se peste trupurile celor căzuți mai înainte, murmurînd în agonie: „Să nu treacă spre pămîntul patriei, decît peste cadavrul meu!"

Radjab a vrut să se întoarcă în satul lui, ca să le explice oamenilor adevărurile pe care le-a înțeles de-abia la Tell Kabir, dar, după înfrîngere, n-a mai găsit în el puterea de a-și privi în față consătenii. Era copleșit de remușcări. El singur purta răspunderea pentru tot ce se întîmplase. De ce nu a strigat, de ce n-a dat alarma cînd l-a văzut pe

comandantul detașamentului său punînd felinarul în calea armatei engleze, pentru a o călăuzi spre lagărul egiptenilor? De ce a ținut atîta la viața lui cînd el n-are pe nimeni, și de ce s-a ascuns în întuneric și s-a tîrît încet? ... Trădarea nu l-a așteptat pe el să se tîrască, cu precauție, pînă la corturi. Ea a venit tiptil, pe nesimțite și cu repeziciune. Era capul lui mai de preț decît toate acele capete care s-au prăbușit în nisip? Dorința de viață e mai puternică decît moartea, fără îndoială, și pe aici s-a strecurat trădarea, ca un vierme care roade unele suflete. Oare n-o fi și el într-un fel trădător?

În orice caz, lui Radjab nu-i rămînea altceva de făcut decît să devină, ca atîtea mii de oameni ca el, soldat în armata condusă de englezi. Și el și miile astea de oameni, care trăiau cu amărăciunea înfrîngerii de la Tell Kabir, se înclinau, potrivit legii militare, în fața ofițerului englez, în timp ce sufletul său era ros de remușcări, de parcă în fiecare clipă ar fi fost pedepsit pentru păcatul trădării. Nici un singur moment nu l-au părăsit remușcările pentru că n-a trezit armata la timp.

Trecuse un an din ziua în care englezii pășiseră peste cadavrul lui Muhammed Abid, un an de cînd li s-a ordonat, lui Radjab și altor mii de egipteni, să înainteze către Sudan, pentru a înăbuși răscoala lui Mahdi.

Mahdi, de la revolta lui Orabi în Egipt, ridicase steagul revoluției pentru a elibera și Sudanul de același jug sub care zăcea și Egiptul. Și cînd Orabi a căzut, Mahdi a jurat să-l răzbune. Caravanele care străbăteau deșertul nesfîrșit dintre

Egipt și Sudan aduceau felahilor din satele Egiptului de sus și din delta Nilului veşti despre victoriile „celui de-al doilea Orabi" — cum era numit Mahdi.

Marşul armatei egiptene, alcătuită în cea mai mare parte din felahi sugrumați de teroarea englezilor și a domnilor egipteni, s-a încheiat la Ubeid. Toată această mulțime se afla sub comanda unui ofițer englez și a cîtorva ofițeri superiori egipteni, deveniți mari cu prețul trădării lor de la Tell Kabir și al supunerii dovedite după aceea.

Mahdi nu se aşteptase la aşa ceva. În numele celor care vor pentru ei înşişi un loc sub soare, Mahdi stăvilise toate încercările englezilor de a pătrunde în Sudan, iar acum aceştia îl lovesc cu „vitejii" de la Tell Kabir, stîrnind cîteva triburi împotriva lui. Au urmat zile grele pentru ei, zile în care sudanezul îşi îndrepta lancea împotriva fratelui egiptean, pentru a-l doborî! Aceste zile tragice s-au scurs spre a face loc altora, mai cumplite, în care Mahdi a fost obligat să ucidă soldații lui Orabi.

În cele din urmă, Mahdi a adresat un apel către eroii de la Kafr ad-Dawar și de la Passasin, în care, în numele victimelor de la Tell Kabir, cerea să nu fie umbrită strălucirea luptei lor comune și să nu se transforme într-un instrument în mîna celor care l-au ucis pe Muhammed Abid și l-au trădat pe Orabi. Manifestele sudaneze au umplut locul la Ubeid și egiptenii le adunau cu înfrigurare. Doar și ei se gîndiseră la acest lucru! De fiecare dată cînd se apleca deasupra ghetelor ofițerului englez ca să le curețe, Radjab se gîndea la

felahii chinuiți din satul său, la cei ce nu s-au mai întors acasă, la comandantul trădător, la prietenii săi căzuți sub copitele cailor, care le fărîmaseră capetele și din care ieșiseră creierii, amestecîndu-se cu sînge și cu nisipul deșertului. Și iată că Mahdi a găsit momentul să se răzbune asupra acelora care au adus în Egipt lacrimi, doliu și moarte!

Manifestele lui Mahdi i-au dat mari speranțe lui Radjab. Soldații egipteni au început să se adune în cercuri secrete în care Radjab, în șoaptă, le citea manifestele. Un ofițer egiptean i-a vorbit însă comandantului englez despre aceste manifeste, iar acesta a dat ordin să fie imediat adunate de la soldați cu forța și să fie împărțite soldaților englezi pentru a fi folosite la latrine.

Radjab a refuzat să predea manifestul pe care-l avea. La percheziție nu s-a găsit nimic asupra lui și nici cînd a fost biciuit n-a spus unde îl ascunsese. Noaptea, cînd ceilalți dormeau, îl scotea și începea să le citească din nou soldaților. Șoaptele au început să treacă din gură-n gură și, în cele din urmă, fu luată o hotărîre.

Dimineața, comandantul ordonă atacul împotriva fortificațiilor lui Mahdi. Marea armată egipteană, înzestrată cu cel mai modern armament, începu să se deplasese. Din depărtare se auzeau strigătele partizanilor lui Mahdi. Soldații egipteni înaintau în frunte, iar în urma lor veneau englezii. Cînd ajunseră la zona îngustă dintre două păduri, Radjab se opri și dădu semnalul: „Foc!" Atunci soldații egipteni s-au întors și au îndreptat puștile către ofițerii englezi și au început să tragă în ei cu precizie. Comandantul ordonă artileriei să secere trupele re-

bele, iar ofițerii îndreptară tunurile către soldați. Pădurile virgine au răsunat atunci de strigătele oamenilor și de bubuitul tunurilor, de urletele de groază și de răzbunare. Radjab lupta ca la Tell Kabir. Deodată l-a văzut pe ofițerul căruia era obligat să-i lustruiască mereu cizmele și s-a năpustit asupra lui cu baioneta; văzu cum piciorul cu cizma i se desprinse de corp. De departe, din orizontul aprins, învăluit în fum și cutremurat de urlete, imaginea comandantului trădător de la Tell Kabir se ivi în fața ochilor săi. Din unghiile lui diforme picura sînge... Continuă să lovească în fețele roșii ale englezilor și în fiecare din aceste fețe întrezărea parcă imaginea respingătoare a ofițerului englez, pe care-l văzuse în noaptea aceea la Tell Kabir.

Radjab fu doborît în cele din urmă și peste trupul său se amesteca sîngele egiptenilor cu sîngele soldaților englezi, care, în clipa morții, se întrebau: ce caută și pentru cine mor aici, atît de tineri, pe acest pămînt străin?!

După șase ceasuri de luptă crîncenă, tunurile amuțiră. Peste cîmpiile Sudanului flutura acum steagul alb, în timp ce suspinele și vaietele numeroșilor răniți, se auzeau din toate părțile. Cu ochii scăldați în lacrimi Mahdi murmură: „Allah să-i ierte pe martiri!" Cînd trecu pe lîngă Radjab, acesta era prea slăbit ca să-i mai poată vorbi. Viața îl părăsea o dată cu ultimele picături de sînge. Radjab mișcă puțin capul, zîmbi și-i spuse în șoaptă că felahii sînt alături de el și, în numele lui Orabi, să le redea libertatea și Constituția.

Radjab a fost înmormîntat acolo, în cîmpiile albe ale Sudanului; iar cetele sudanezilor și grupurile numeroase de felahi se avîntară în alte bătălii pentru a realiza ceea ce le ceruse Orabi. Unii dintre cei care luptaseră alături de Radjab s-au întors în Egipt și au povestit tuturor faptele sale de vitejie. Dar oamenii din sat știau dinainte cum se bătuse Radjab la Tell Kabir.

*

După lupta de la Tell Kabir, tot pămîntul satului nostru, și al celorlalte sate învecinate, a devenit proprietatea unui singur om, căruia i-au fost date ca recompensă pentru credința sa față de Khediv și de englezi. Acest om deveni pașă și începu să primească la conacul său militari englezi, cărora le plăcea să vîneze porumbei.

Unul din oaspeți vru să asculte cîntece populare egiptene și pașa își chemă vechilul și-i ordonă să adune cîțiva țărani care știau cîntece populare. Pașa, împreună cu oaspeții, se așeză să asculte, în timp ce un felah începu să cînte. N-a cîntat mult, că pașa l-a alungat imediat, înjurîndu-l. Cîntărețul satului începuse o baladă care preamărea lupta de la Tell Kabir și în care se vorbea și de vitejia lui Radjab în această bătălie și în aceea din Sudan.

Pașa a rămas uimit, cînd a văzut că Radjab a devenit erou de baladă în gurile felahilor, și a încercat să afle cine e cel care a compus cîntecul; însă fără succes. În orice caz, el le-a interzis oame-

nilor să cînte cîntece despre Radjab și despre Tell Kabir. Felahii s-au întristat la auzul acestui ordin, dar au continuat să-l fredoneze în ascuns.

Într-o zi însă, pașa a fost ucis la Cairo pentru un motiv pe care felahii nu-l știau, dar pe care îl cunoșteau bine aventurierii de la bursă, și cineva din sat a spus: „Asta e binecuvîntarea lui Radjab!" Într-o dimineață, după patruzeci de zile de la moartea pașei, în sat s-a răspîndit vestea că Radjab s-a întors fără giulgiu și că s-a culcat în mormîntul tatălui său. Felahii au început din nouă să cînte cîntecul despre vitejia lui Radjab, iar fiul pașei s-a temut să-l interzică. Apoi a devenit el însuși pașă, dar i se făcea frică atunci cînd se pomenea numele lui Radjab, nume care devenea pe zi ce trece „Sidi" Radjab. Cu toate acestea, noul pașă se purta la fel cum se purtase și tatăl său.

*

Într-o zi, satul s-a trezit că pașa nu mai e pașă și că pămîntul pe care-l moștenise de la tatăl său nu mai era al său! Sapele au intrat tremurînd în acest pămînt. Felahii știau bine că pașa a cîștigat acest pămînt în aceeași bătălie din care Sidi Radjab nu s-a mai întors, decît sub formă de duh, zburînd fără giulgiu. Privirile țăranilor s-au îndreptat către colinele din preajma satului, unde era mausoleul său. Un felah spuse atunci:

— Astea-s minunile tale, Sidi Radjab...

Iar un bătrîn adăugă:

— Măcar nu ai murit degeaba, Radjab!

Era prima dată cînd oamenii pomeneau numele lui Radjab ca pe unul de-ai lor. Simțeau că el nu mai e necunoscutul *Sidi* care face minuni. Legenda vieții sale nu mai era nici înfricoșătoare și nici neobișnuită. Era o taină care putea fi acum a tuturor.

Pentru prima oară, după atîta vreme, toamna găsi satul pulsînd de viață, de speranțe și de strălucire.

Nimeni nu poate înțelege cît de drag ne era nouă Mansur Efendi cînd eram mici. Poate că ai întîlnit și tu în primii ani de școală un om ca el; poate că și pe tine te-a învățat învățătorul cum trebuie să rostești versurile, învățate pe dinafară, cu voce cîntătoare, ridicînd din cînd în cînd brațele în sus și împungînd cu degetul către un loc necunoscut! Poate ai întîlnit și tu în primii ani de școală un om deștept și de inimă, care a făcut din școala pe care ne-am obișnuit s-o urîm și să ne temem de ea, un lucru drag la care ne gîndim cînd învățăm singuri, seara.

Cu toate astea, Mansur Efendi era un om cum nu se întîlnește în fiecare zi. Mergea cîteodată prin curtea școlii și văzîndu-i pe cei care dădeau tîrcoale cantinei, fiindcă nu aveau bani, îi chema și le dădea cîteva bomboane de mentă care-i umpleau totdeauna buzunarele. Bomboanele astea erau un fel de premiu pe care Mansur Efendi îl dădea elevului care nu tușea la lecția de citire și care asculta cuminte recitările, cît și celor care luau nota zece la dictare și aveau o caligrafie frumoasă.

I-am spus fratelui meu povestea cu bomboanele de mentă ale lui Mansur Efendi, și el m-a întrebat dacă mă plimbam și eu pe lîngă cantină fără bani. L-am încredințat însă că Mansur Efendi mi-a dat bomboanele de mentă la orele de citire și dictare. Atunci frate-meu mi-a spus cu o voce înfricoșătoare:

— Ascultă, băiete... Aici nu sîntem la țară, sîntem la Cairo! Știi ce înseamnă Cairo? Ai grijă și nu mai primi niciodată nimic de la cineva mai mare ca tine! Înțelegi sau nu? Nici bomboane, nici pastile de mentă. Și încă ceva: să nu te mai prind că stai de vorbă cu oameni mai mari decît tine! Ai înțeles?

Eu însă n-am înțeles prea bine ce voia să spună prin asta frate-meu. Avertismentul lui m-a făcut să tremur și m-a cuprins o teamă de neînțeles pentru lucrurile necunoscute din Cairo, marele oraș plin de mistere. În orice caz, m-am obișnuit să refuz tot ceea ce mi se oferea și m-am obișnuit să nu vorbesc cu cei mai în vîrstă decît mine.

Mansur Efendi, cînd mi-a mai oferit bomboane de mentă, m-a întrebat care e secretul refuzului meu; atunci i-am spus că mi-a interzis fratele. A rîs și a adăugat:

— Ce educație grozavă! Chiar așa, fiul meu! Fratele tău are dreptate; Cairo este un oraș sălbatic, nu e ca satul nostru. Allah să vă ocrotească de el, pe tine și pe copiii mei, și să vă apere de rău!

Învățătorul era vecinul nostru; îi cunoșteam copiii și știam cîtă grijă le poartă. Allah însă nu i-a apărat de rău! L-am întîlnit într-o zi ducîndu-se cu

toată familia la cinema. Fraţii mei mai mari îmi spuseseră că cinematograful îi strică pe copii. I-am vorbit lui Mansur Efendi despre asta şi l-am întrebat de ce-şi duce copiii la film.

— Fiul meu, fraţii tăi au dreptate, au întru totul dreptate! Dar eu am numai fete şi nici un băiat. Ştii că fratele lor, Mustafa, a murit, odihneaască-se în pace! El ne sfătuia să avem grijă de fete...

Cuvintele lui Mansur Efendi m-au emoţionat profund şi am simţit că-mi vine să plîng. Aş fi dorit să-i sărut mîinile acestui om.

Îi auzeam mereu pe oamenii de la cantină spunînd că Mansur Efendi este un om nefericit; murise singurul lui fiu, la care ţinea foarte mult. Am auzit după aceea că fiul lui învăţase chiar la şcoala noastră, în urmă cu patru ani. Cînd a murit, Mansur Efendi era gata-gata să înnebunească. A încercat să plece de la şcoală, dar prietenii săi, profesorii, l-au făcut să renunţe şi, în cele din urmă, s-a resemnat. Tot ei i-au căutat o altă casă, în cartierul Hilmiya Gadida, ca să se mute din vechea sa locuinţă, din Suk as-Silah.

Pe zi ce trecea, lui Mansur Efendi îi revenea zîmbetul şi se înseninа. Omul de serviciu de la directorul şcolii ne-a spus că Mansur Efendi, de cînd i-a murit băiatul, n-a mai plesnit nici un elev, nici nu l-a trimis la „domnul director", şi că nu permitea nici unui învăţător să bată în faţa lui un elev.

Cînd se auzeau plînsetele şi ţipetele noastre, la lecţiile de aritmetică mai ales, îl vedeam printre lacrimi pe Mansur Efendi intrînd grăbit, ţipînd în-

grozit la învățătorul care se năpustise asupra noastră cu o linie în patru muchii:

— Măi frate, nu se face una ca asta! Tu n-ai copii...

Apoi ne învăluia cu privirea și era gata-gata să-i dea lacrimile. Ne liniștea și ieșea din clasă, murmurînd, ca pentru sine, că nu poate suporta plînsetul copiilor.

Îl vedeam apoi intrînd în cancelaria directorului, unde se ducea pentru a-i salva pe elevii pedepsiți și pentru a promite în fața directorului că-i va pedepsi el însuși. Iar cînd ieșea cu elevii în holul din fața direcției, începea să țipe cu voce ridicată, zîmbindu-ne însă cu toată fața:

— Așa... Așa... Măgarule! Și tu și el! O să vă rupă gîtul! Să fie pentru ultima dată! Cărați-vă, că...

Îl mai supăram uneori, pentru că nu înțelegeam unele cuvinte din limba arabă literară, pe care ni le explica el, dar și atunci nu făcea decît să țipe la noi: „Taci, măi măgarule!" Dar nu ne-a bătut niciodată, oricît am fi greșit. Printre noi se răspîndise zvonul că Mansur Efendi nu bate elevii, pentru că băiatul lui murise în urma bătăii unui profesor de matematică, mutat acum la altă școală. Se mai spunea despre el că le-ar vorbi profesorilor despre ceva care se numește „articolul 88" și care interzice profesorilor să ne bată. Mi-aduc aminte că am încercat o dată să pomenim de acest articol unuia dintre profesori, dar s-a înfuriat și s-a repezit în noi, că nici chiar Mansur Efendi n-a reușit să ne scape din mîinile lui.

Știind că învățătorul locuiește în apropiere de mine, colegii mă întrebau de multe ori despre viața lui familiară. Auzeam în fiecare după-amiază, venind dinspre casa sa, niște melodii triste, cîntate la pian. Într-o zi l-am întrebat despre aceste cîntece, dar el mi-a răspuns:

— Nu, dragul meu! E pianul vecinilor. Noi să avem pian? Eu nu permit să se deschidă nici aparatul de radio, decît atunci cînd ascultăm Coranul și emisiunile instructive...

Mi-am dat seama, mai apoi, că din locuința lui Mansur Efendi nu răzbătea nici un zgomot, pentru că nici o fereastră nu se deschidea acolo. Avea însă radio; pe vremea aceea era un lucru rar. Trăia în tăcere cu soția sa, care se îmbrăca numai în negru, și cu cele trei fete, dintre care cea mai mică era o copiliță de șase ani, iar cea mijlocie era de vîrsta mea și chiar în aceeași clasă.

Cea mare era însă destul de mare față de noi. Avea paisprezece ani și începuse să i se rotunjească pieptul, cînd tatăl său i-a interzis să mai meargă la școală, i-a pus văl și a închis-o în casă.

Nu-mi mai aduc aminte în ce fel m-a invitat Mansur Efendi să-i fac o vizită și să mă joc cu colega mea. M-am pomenit însă mergînd la el. Dar Mansur Efendi nici nu apuca să iasă bine din casă, ca să meargă la cafenea, că fiica lui cea mare se și apropia de noi, cei mici. Deschidea o revistă și ne arăta la toți pozele unor bărbați și a unor femei, artiști de cinema, apoi se ducea și deschidea pe furiș aparatul de radio, ca să asculte muzică; punea radio-ul încet și-și lipea urechea de el.

Aveam o mare stimă pentru ea. Știa numele tuturor actorilor și actrițelor franceze și-mi povestea o mulțime de lucruri pe care le văzuse la cinema. Fantomele astea din film mă răscoleau, aveau farmec, ca orice lucru necunoscut și interzis. Eu, la rîndul meu, le povesteam, ei și celor două surori ale ei, întîmplările despre hoții de noapte care se abăteau asupra satului nostru, scotoceau casele și furau vitele. Le povesteam multe despre lupii care urlau noaptea, despre țăranii care îi omorau cu sapele și cum, din sîngele lor, ieșeau strigoi.

Zeinab, sora cea mare, mă întreba uneori despre frații mei mai mari, cum îi cheamă, la ce școli învață. Eu îi răspundeam și ea mă asculta distrată.

*

Într-o dimineață, un profesor ne-a anunțat că lecția următoare vom da teză. Am simțit că sînt pierdut. Mă temeam să nu vină taică-meu la începutul lunii următoare și să găsească carnetul de note plin de semne roșii.

Cînd m-am întors de la școală, eram hotărît să învăț singur acasă. După-amiaza se scurgea repede, iar eu simțeam un soi de atracție ciudată pentru lucruri necunoscute. Înserarea începuse să umple Hilmiya Gadida cu culorile asfințitului. Întunericul se lăsa încet-încet și melodiile triste ale pianului începură să picure. Auzeam fluierăturile copiilor care se jucau în stradă și-mi părea rău că nu puteam coborî să mă joc și să fluier și eu cu ei, pentru că tata îmi interzisese să mă mai joc pe străzile din Cairo.

Seara se strecura încet în cartier. Auzeam lamentațiile îndepărtate ale unui cerșetor, care mă pătrundeau. Întunericul se așternea tot mai des în Hilmiya, umplîndu-mi camera, dar n-am aprins lumina. Eram cuprins de o tristețe neînțeleasă. Îmi adusesem aminte de satul meu, de amurguri și de nopțile întunecoase care se așterneau peste cîmpiile întinse și verzi, semănate cu trifoi, de cei care se întorceau acasă cu vitele, de murmuratul cîntecelor. Mi-am amintit de căldura casei noastre de la țară, de trestia de zahăr pe care o sugeam acolo.

Mi-am amintit de mama, care rămăsese în sat, de tata și... mi-a venit să plîng. Auzindu-mă, fratele meu mai mare a venit în cameră, a aprins lumina și m-a întrebat de ce plîng. Nu i-am răspuns. În fața mea a apărut deodată chipul lui Zeinab, cu ochii ei mari... Și i-am spus fratelui meu, care încerca să mă potolească:

— Pot să mă duc să învăț la Mansur Efendi?

— Foarte bine, du-te! De ce-mi mai ceri voie? s-a mirat el. Poți învăța acolo oricînd.

Am simțit că mă liniștesc brusc, în clipa în care el mi-a spus asta. Avea o voce cu inflexiuni triste, așa încît, mi s-a părut că seara asta de toamnă i-a răscolit și lui unele amintiri din sat.

Fratele despre care vă vorbesc era cel mai mare dintre noi. Ne ținea loc de tată aici, la Cairo, și purta, pe lîngă truda pe care o cerea învățătura ingineriei, și grija noastră, a celor mici. Își ascundea dorul de sat în fața noastră și rîdea cînd vreunul dintre noi plîngea pentru asta. În cazuri din acestea spunea, ca și cum și-ar fi făcut lui curaj:

— Vrei să stai toată viața lîngă maică-ta și lîngă taică-tău? Uite că vacanța e aproape, ca mîine plecăm acasă! Important e însă să ne întoarcem în sat cu succese.

M-am dus la Mansur Efendi, dar n-am învățat cu colega mea; am început s-o întreb pe Zeinab despre tot ce-mi putea trece prin cap. Cînd ieșeam pe ușa apartamentului lui Mansur Efendi, ca să mă întorc acasă, Zeinab mi-a îndesat în mînă o hîrtie, m-a sărutat și mi-a cerut să dau biletul fratelui meu mai mare.

Am străbătut drumul pînă acasă. Știam din sat ce rol are un „curier" între un băiat și o fată. Am

intrat în casă, m-am dus în baie și am citit biletul la repezeală. Zeinab scrisese pe el cu o caligrafie încîlcită: „De ce nu-ți lași mustață, ca Ramon Novarro? Privirile tale vrăjesc ca și ale lui, ochii tăi sînt frumoși. Te iubesc! Vino mîine pe terasă, la ora șase, după asfințit. Am să-ți spun ceva, lumina ochilor mei!"

„Lumina ochilor mei!" Nu mai auzisem cuvintele astea decît la un bătrîn care recita Kaside în satul nostru, de aniversarea profetului.

Am aruncat repede biletul în closet. Simțeam însă un regret amestecat cu stînjeneală. Poate pentru că l-am citit, sau poate pentru că am acceptat să-l duc. Nu-mi dădeam bine seama.

Eram cuprins de sentimente contrarii. La cină n-am putut nici să mănînc, nici să vorbesc cu nimeni. I-am aruncat fratelui meu o privire, dar mi-a fost rușine să-l privesc în ochi. M-am urcat în pat și am adormit imediat.

Dimineața, la școală, nu mă puteam uita la Mansur Efendi. În recreație, nu m-am putut juca cu nici unul din prietenii mei și m-am întors acasă pe la patru, posomorît și iritat. Cînd am ajuns acasă, am găsit o rudă din sat, care adusese bunătăți de la mama și o grămadă de noutăți. Am ascultat cu aviditate cum o altă rudă de-a noastră a alungat singură niște bandiți.

Am simțit brusc dorința de a merge la Zeinab să-i povestesc toate acestea. În fața geamului ei însă, m-am oprit și parcă mi s-a pus un nod în gît. Ruda mea s-a oprit lîngă mine uitîndu-se spre geam, iar fratele meu a făcut la fel. Zeinab s-a

plimbat prin fața noastră, apoi s-a așezat și și-a lipit urechea de aparatul de radio.

— Da' știi că-i grozav de dulce surioara asta de după geam! spuse ruda noastră. Ce ochi mari are! Asta poate să-ți sucească capul, măi fraților!

Fratele meu a rîs și eu m-am simțit iarăși stînjenit. Nu mai voiam să-mi amintesc de Zeinab și nici s-o văd.

Ruda noastră ne-a rugat să o însoțim prin oraș, așa că am plecat împreună, iar fratele meu ne-a cumpărat basbusa[1]. Cînd ne-am întors acasă, simțeam o ușurare ciudată, ascultînd ce ne povestea acesta despre sat. Pe Zeinab o uitasem cu totul.

*

Ziua următoare am căpătat carnetul școlar, care era plin de semne roșii. Atunci fratele meu mi-a cerut să stau să învăț singur acasă și să nu mai ies decît joia.

Stăteam acasă și învățam, iar uneori simțeam că mi se învîrte capul. Aș fi dorit să merg acasă la Mansur Efendi, și aș fi vrut să se întîlnească cu fratele meu, și să-l roage să-mi dea voie să vin iarăși la el. Dar, cînd Mansur Efendi m-a întrebat de ce nu mă mai duc pe la ei în vizită și cînd i-am povestit cum stau lucrurile, mi-a spus:

— Întocmai! Ascultă-i pe frații tăi că sînt mai mari! Fratele tău cel mare e un om înțelept. Ca mîine o să ajungă un inginer vestit!

*

[1] Basbusa — un fel de halva turcească.

A venit primăvara și m-au copleșit iar nostalgiile. După examen am început să visez la întoarcerea în sat, la pământul necuprins, gol, crăpat, așa cum rămîne după seceriș, și imaginația a început să vagabondeze la jgheaburile de irigație, la duzii din sat, la cîmpurile cu castraveți, care-și aruncau roadele lor verzi peste canale. Mi-am cumpărat și un briceguț ca să serbez sezonul pepenilor.

Examenul meu s-a terminat mai înaintea examenelor fraților mei. Am plecat grăbit acasă. Aveam un briceag și o servietă roșie de la Cairo!

De la prima cină i-am povestit mamei întîmplările cu Mansur Efendi și cu Zeinab; m-am plîns că fratele meu cel mare mi-a interzis s-o mai văd pe Zeinab și că mă ține în casă toată săptămîna ca să învăț.

Mama, care în timpul ăsta împărțea gîsca, a rîs. M-a întrebat dacă vreunul din frații mei vizitase casa lui Mansur Efendi și i-am răspuns foarte mîndru:

— Nu, numai eu!

Seara am auzit-o vorbind cu tata despre locuința noastră din Cairo și cerîndu-i să ne îndepărteze de casa aceea, de vecinii ei, și că ar fi bine să ne mute chiar din cartierul acela.

— Ai grijă de copii, Allah să-i apere de primejdii!

Nu înțelegeam prea bine ce vrea să zică mama, dar m-a apucat deodată o teamă ciudată de pierzanie și de serile din cartier, cînd lucrurile capătă culori obosite, întunericul cade încet-încet, iar murmurul trist al străzii se amestecă cu melodia pianului, cu strigătele și cu milogeala cerșetorilor.

Vacanța s-a terminat curînd și m-am întors cu frații mei la Cairo; locuiam acum în As Sida Zeinab, departe de casa lui Mansur Efendi, și trebuia să merg la școala din noul meu cartier, Muhammed Ali. Nu mi-am amintit de Mansur Efendi, pînă cînd nu mi-am luat certificatul de absolvire a școlii primare, ca să mă înscriu la liceu.

Locuința din As Sida Zeinab nu le plăcea fraților mei mai mari. Au pretextat că traversatul pieții, în drum spre școală, este periculos pentru mine și ne-am mutat din nou în Hilmiya, pe altă stradă, nu pe aceea pe care locuia Mansur Efendi.

Fratele meu mai mare terminase politehnica și fusese numit inginer la irigațiile de la Asiut. Zile și nopți s-au scurs pe nesimțite. Cei trei frați mai mari au terminat universitatea unul după altul și și-au găsit slujbe în provincie, nu la Cairo.

Cît despre mine, înfățișarea mea s-a înăsprit și într-o bună zi m-am trezit călcînd pe pămînt cu sentimentul forței, al energiei și al elanului. Mi-am amintit de Zeinab, de trupul, de zîmbetul și de ochii ei. De multe ori mă învăluia o căldură plăcută, amintindu-mi de clipa în care m-a sărutat, cînd eram mic. Cu toate acestea, nu m-am gîndit niciodată să-l mai vizitez pe Mansur Efendi.

Am aflat mai tîrziu că Zeinab se căsătorise, cu ani în urmă, cu un grefier de la o judecătorie din Said. Fratele meu, care era procuror adjunct la aceeași judecătorie, îmi spunea că este o mare deosebire între acesta și soția lui, că Zeinab nu voia nici în ruptul capului să aibă copii și că nu putea trăi fără servitoare. Din cele ce-mi spunea el, am înțeles că un coleg de-al lui s-a amestecat ca să

aplaneze un conflict familiar și că acum acesta a devenit omul numărul unu în casa lui Zeinab, iar soțul ei se află pe locul doi.

Am mai aflat, de asemeni, că Zeinab vine deseori la Cairo să-și vadă familia și prietenii, și că se întoarce de fiecare dată cu o rochie care valorează cel puțin cît jumătate din leafa soțului ei.

Cînd am aflat toate acestea, un sentiment ciudat a pus stăpînire pe mine. L-am întrebat dacă acest ajutor de procuror are o mustață ca Ramon Novarro. Fratele meu s-a minunat și mi-a spus că toți colegii l-au poreclit Clark Gable, poreclă care îi face mare plăcere, fapt pentru care-și lăsase mustață. Își rotea ochii cînd vorbea, își încrețea fruntea și-și mișca trupul exact cum face acest Clark Gable. Dar Zeinab avea și alți admiratori, care nu purtau mustață.

Fratele meu mi-a povestit apoi unul din scandalurile lui Zeinab. Zicea că orașul lor a fost vizitat de un cîntăreț care a dat un concert la Clubul funcționarilor, unde a venit și Zeinab cu soțul ei. În timpul concertului, ajutorul de procuror a observat că Zeinab îl asculta din ce în ce mai extaziată. În ziua următoare a aflat de la soțul ei că n-a dormit acasă. S-a dus imediat la hotelul la care locuia cîntărețul și a găsit-o acolo. De gelozie și de furie a vrut să-i dea în judecată pentru atentat la moravuri, dar l-au oprit colegii. Altă dată a încercat să repete aceeași poveste cu un tînăr din oraș, a cărui casă, de pe malul Nilului, o vizita Zeinab din cînd în cînd. Atunci a vrut să-i dea în judecată pentru că erau de religii diferite, dar co-

legii iarăși l-au împiedicat, sfătuindu-l să fie înțelept și să-și vadă de treabă.

M-a încercat un sentiment de compătimire pentru bietul Mansur Efendi. Precis că nu știa nimic din toate acestea! Credea, fără îndoială, că fiica lui este o femeie cinstită față de bărbatul ei. Poate că era mulțumit cînd vedea că ea se îmbracă cum dorește că are bijuterii și credea, probabil, că toate acestea i le dăruia soțul ei, și-i mulțumea lui Allah!

Într-o joi, spre seară, am văzut-o mergînd singură pe o stradă din Hilmiya. Era grozav de fardată. Buzele îi străluceau de prea mult ruj, făcîndu-i o gură mare, lacomă. Se legăna în mers și răspîndea în jur un parfum puternic și provocator. Pe stradă treceau niște tineri cu părul lucios, lăsat pe frunte și pe ceafă, cu haine pînă la genunchi, la modă pe atunci, și cu

umerii largi. I-am auzit întrerupîndu-şi fluieratul unui şlagăr american şi vorbind în şoaptă despre Zeinab, despre părul ei care semăna cu cel al lui Joan Crawford, despre pieptul şi despre picioarele sale, despre mersul ei care semăna cu cel al nu ştiu cărei actriţe de cinema. Începusem şi eu să merg la cinema pe vremea aceea.

Trecînd pe lîngă aceşti tineri, am auzit cum o comparau cu sora ei. Colega mea de altădată întrerupsese şcoala şi stătea acasă, aşteptîndu-şi ursitul. Adevărul este că am simţit o duioşie grozavă pentru Zeinab, atunci cînd am văzut-o. Mi-a apărut în minte imaginea ei de pe vremea cînd mi-a băgat bileţelul în mînă pentru fratele meu şi m-a sărutat.

M-am apropiat repede de ea; înainte de a-mi răspunde la salut, s-a uitat la mine mirată. Apoi şi-a ridicat genele şi şi-a mişcat umerii cu o mişcare pe care o văzusem în mai multe filme. Mi-a întins o mînă caldă. Era elegantă, cu o rochie care-i venea bine pe trupul ei frumos. M-a salutat şi s-a îndepărtat, înainte să apuc s-o întreb ceva.

M-au mirat cuvintele şi vocea ei. Am simţit-o morocănoasă, posomorîtă. Mi-a spus:

— Îmi pare bine că te-am întîlnit, dar o să mă vadă lumea cu tine şi cine ştie ce va gîndi...

Ne-am despărţit. Mi-am amintit ce fată frumoasă era Zeinab şi mai ales grija pe care i-o purta tatăl ei înainte de căsătorie. Oricum, nu-mi puteam imagina că Mansur Efendi ar putea fi un om atît de puţin politicos. Aş fi dorit să-i găsesc o scuză pentru faptul că a făcut din Zeinab o fiinţă care se mişcă într-o lume închipuită, creată de filme şi de vise. În orice caz, Mansur Efendi nu era lovit nu-

mai de comportarea lui Zeinab. Mai erau și tinerii din cartier care nu le vorbeau de bine pe cele două fiice mai mici ale lui, cu toate că cei mai mulți primiseră învățătură de la el și o dată cu aceasta și celebrele „bomboane de mentă".

Adevărul este că Mansur Efendi nu era neglijent cu familia și nici nevastă-sa nu era femeia care să nu se îngrijească de gospodărie. Dar tinerii din cartier, care cunoșteau aventurile lui Zeinab cînd se întorcea la Cairo, credeau că și cele două surori ale ei au apucat-o pe același drum.

Mansur Efendi lăsa acum aparatul de radio să cînte și nu se mai limita doar la ascultatul Coranului, cum făcea mai înainte. Se convinsese că greșise oprind-o pe Zeinab să învețe, și de aceea își trimisese fata cea mijlocie la școală. Cît despre cea mică, se jurase s-o lase să urmeze liceul și apoi universitatea.

Cînd a crescut însă, și fata mijlocie stătea ceasuri întregi în fața oglinzii. Știa să umble la aparatul de radio și-i asculta la nesfîrșit, oftînd, pe bărbații care cîntau la radio. Au început s-o cuprindă și pe ea sentimente necunoscute pîn-atunci, ce se amestecau cu imagini din filme, unde fete cu buze tremurînde se aruncau la pieptul iubitului. În cele din urmă s-a măritat cu un funcționar și a plecat cu el într-un orășel de provincie, să trăiască departe de Cairo și de cinema.

*

Mansur Efendi a rămas să poarte de grijă soției sale și fetei mai mici, care terminase cu succes școala primară și ajunsese la liceu. Eu intrasem

în acea vreme la universitate. Trecuseră de atunci cîțiva ani, dar legătura cu vechiul meu cartier nu se întrerupsese nici o clipă. Continuam să locuiesc acolo și stăteam uneori, seara, la cafeneaua prin fața căreia trecea tramvaiul, pe bulevard, unde dau toate străzile, pulsînd de viața vechilor familii turcești decăzute și a familiilor egiptene care clădesc pe pămîntul dur al capitalei viitorul lor neliniștit.

A venit războiul. Orașul Cairo a cunoscut raidurile aeriene, adăposturile, precum și revistele care vorbeau despre cele mai frumoase picioare și despre reginele frumuseții. În plus, a cunoscut viața zgomotoasă din spatele ferestrelor camuflate ale barurilor și cluburilor. Aici, orașul își oferea cele mai frumoase femei ofițerilor aliați și soldaților. Toate acestea îl îngrozeau atît pe Mansur Efendi, cît și pe ceilalți tați ca el; nimic însă nu-l înspăimînta mai mult decît îngrămădeala oamenilor în adăposturi. Cînd se auzeau sirenele de alarmă, oamenii alergau în cămăși de noapte, desculți, care cum se aflau, ca să se adăpostească. Mansur Efendi și-a arătat nemulțumirea în repetate rînduri, pentru faptul că nevastă-sa ieșea din casă fără văl, iar fiică-sa fugea pe străzi și se năpustea în adăpost numai în cămașă de noapte. Aici, omul nu-și poate supraveghea nevasta sau fiica. Iar pentru oameni totul devine permis cînd îi amenință pericolul morții. Mansur Efendi a hotărît de nenumărate ori să nu se mai ducă în adăpost, dar nu se auzea bine sirena că se și năpustea să-și ia fiica și nevasta și alerga disperat la adăpost.

Ceea ce-l nemulțumea însă peste măsură pe Mansur Efendi era abundența filmelor, care împînziseră orașul dintr-o dată și în care se vorbea, în general, de prima dragoste înfiripată în timpul raidurilor aeriene: o soție descoperă că vecinul ei de adăpost este un om plăcut și ajunge, în cele din urmă, la adulter; o fată, pe care înainte n-o interesau bărbații, își găsește marea dragoste într-un adăpost, și multe altele de genul acesta, care făceau din război o ocazie unică pentru iubire și pentru descoperirea bărbatului ideal.

Mansur Efendi n-a încetat să atace aceste filme și toate cîte se petreceau la Cairo, pînă cînd oamenii bine intenționați l-au sfătuit să-și vadă de treabă; altfel, autoritățile o să-l considere defetist și o să-l arunce în lagăr, fără să se uite la bătrînețile lui.

*

La cafeneaua prin fața căreia trecea tramvaiul și unde se încrucișau drumurile spre Hilmiya Gadida, Mansur Efendi vorbea despre toate acestea cunoștințelor sale. Într-o seară m-am așezat lîngă el; m-a întîmpinat bucuros și m-a întrebat cum mă descurc cu învățătura. Cînd i-am spus că în curînd termin universitatea, a rîs mirat și a spus:

— Foarte bine, foarte bine... Elevii mei au fost toți băieți buni... Acum sînt avocați, doctori, scriitori, judecători și profesori... Foarte bine! Succes și ai grijă de tine!

A făcut o pauză și apoi m-a întrebat dacă acum merg la cinema.

— Astea ne-au stricat viața — a adăugat el. Allah să blesteme filmele astea! Eu sînt convins că Hollywood-ul ăsta e orașul lui Satana.

Am băgat de seamă că vocea lui, care odinioară făcea să răsune clasa, tremura puțin, semn că îmbătrînise, părul și mustața aveau fire cărunte, iar fața zbîrcită îi tremura de asemeni, în timp ce pomenea de Hollywood. A continuat să-mi vorbească de petrecerile zgomotoase la care americanii dansează cu femei musulmane și despre corupția care a început să capete numele de „încurajare" pentru cei care luptă pe front. Am încercat să-i demonstrez că femeile care fac lucrul acesta nu sînt victime ale cinematografului, dar Mansur Efendi nu m-a lăsat să termin ceea ce voiam să spun. A țipat la mine, ca pe vremuri, și mi s-a părut că el continuă să vadă în mine pe micul elev de atunci. A strigat la fel cum striga cînd eram elev: „Ascultă măgarule!" Am rîs, însă el a susținut și mai departe că tot ce se întîmplă e din cauza Hollywood-ului și a relelor moravuri din filme. Îmi vorbea de filmele de dragoste, de adăposturi și de aventurile soldaților, cu o amărăciune care m-a făcut încă o dată să-l compătimesc.

— La ce bun, ce foloase ne aduc filmele astea și poveștile nerușinate de care sînt pline ziarele și revistele? Astea strică bunele moravuri... Fiecare băiat și fiecare fată își închipuie că este eroul unui roman sau a unui film. Și tot răul vine de la Hollywood! Eu aș închide toate cinematografele...

L-am întrebat ce-i face familia. Cu mai mult calm, de data aceasta, mi-a vorbit despre căsătoria celor

două fete mai mari, pe care s-a apucat să mi le laude, dar despre care eu știam mai multe decît și-ar fi putut închipui el. Mi-a spus că fiicei sale mai mici i-a interzis să meargă la cinema și să primească reviste ilustrate. Că, cu toate acestea, a observat și la ea un interes deosebit pentru actori și pentru poveștile de dragoste și că, într-o bună zi, și-a tăiat părul ca nu știu care actriță de cinema. Mansur Efendi a devenit iarăși trist și mi-a spus:

— Adăposturile, băiete, Allah să le blesteme! Am să-i caut un soț cumsecade, care să nu știe de prostiile astea.

Mansur Efendi și-a plecat puțin capul și m-a mai reținut un pic, deși eu simțeam că ar fi bine să plec.

— Știi, fiule, care e datoria taților? a mormăit el. Să nu-și lase fiicele să intre în adăposturi.

Nu m-a lăsat să plec, pînă cînd nu i-am promis că-i voi face o vizită. Va trebui să merg în aceeași casă unde am auzit pentru prima dată de cinema și unde am fost sărutat prima oară în viață de o fată! I-am promis că voi veni și fața i s-a înseninat. Mi-a vorbit și de soția lui, care ar vrea să mă vadă, de fata lui. Aici limba i s-a împiedicat și n-a mai putut să termine ce voia să spună; a bolborosit stînjenit:

— Te-am considerat ca pe fiul meu întotdeauna și aș vrea să rămîi pentru mine așa!

N-am răspuns nimic și am plecat liniștit, compătimindu-l în sinea mea pe Mansur Efendi pentru ideile sale. Sărmanul, credea că adăpostul i-a stricat fiica! Aș fi dorit, împreună cu el, ca lumea să nu se mai îngrămădească în adăposturi; aș fi dorit,

ca și el, să salvăm virtuțile noastre de la ceea ce făcea din ele războiul și bombardamentele. Toate astea erau adevărate. Dar bietul om nu se gîndea la fata lui cea mare...

În orice caz, nu eu eram tînărul care să se căsătorească cu mezina lui. N-aș fi putut să-i vorbesc așa cum auzea ea vorbindu-se la cinema sau cum scria în romanele pe care le citea. Poate că se va căsători într-o bună zi, dar nu va găsi un astfel de soț. Și va căuta mereu, în fiecare bărbat, pe cel imaginat, dar nu-l va afla...

Într-o bună zi s-a trezit că are nouăsprezece ani și că, cu toate astea, continuă să-și petreacă serile de toamnă, tristă și singură, privind razele apusului care se topesc în ceața întunecată, rază după rază, întocmai ca zilele ei.

Era mai frumoasă decît toate colegele din clasă: subțire, înaltă, cu trăsături fine și cu părul negru. Cu toate acestea, fiecare colegă avea cîte un prieten — un student, un ofițer, un poet sau un pictor — ba unele se și căsătoriseră și aveau căminele lor, numai ea nu avea pe nimeni și era cuprinsă de-o neliniște ciudată, de triste vagi fără de sfîrșit.

Acasă își chinuia mintea cu fel de fel de întrebări și privea pe furiș la urmele de ruj lăsate pe batistele fraților săi. Se închidea în odaia ei și privea fotografiile din revistele ilustrate. La școală, în timpul orelor de matematică și de aplicații, citea pe furiș romane de dragoste, iar în pauză se ducea în cel mai îndepărtat colț al curții și stătea singură sub un copac bătrîn, unde retrăia în reverii solitare romane cu castele și cavaleri de mult uitați. Acolo venea cîte o elevă, apoi încă una, pînă se aduna

un mic cerc de visătoare care vorbeau în șoaptă despre... amor. Aici circulau povești minunate despre feți-frumoși, despre primul sărut, despre ultimul sărut și cîte și mai cîte...

Ea n-avea însă nimic de povestit și asculta întotdeauna cu ochii pe jumătate închiși, căci aspirațiile ei către ceva necunoscut făceau să-i bată inima mai tare.

Hasuna Efendi nu știa nimic despre suferințele fiicei sale. Pentru el, Suad a rămas aceeași fetiță mică, doar ceva mai deșteaptă decît înainte. Hasuna Efendi era un om înțelept. A văzut că vremurile merg înainte și n-a vrut să rămînă de căruță, de aceea a renunțat la multe obiceiuri vechi. I-a permis soției să iasă pe stradă fără văl și și-a dat fetele la școală, așa cum i-a trimis și pe băieți.

Suad era cea mai mare dintre fete. Au încercat s-o închidă în casă în așteptarea căsătoriei, cum era obiceiul, însă văzînd că mulți funcționari săraci au ajuns la căsătorii avantajoase și la situații bune, datorită faptului că și-au dat fetele la școală, nu s-au împotrivit prea mult, atunci cînd fiul cel mare a cerut s-o lase pe Suad să învețe, să ia și ea o diplomă. Nici nu l-a impresionat prea mult cînd i s-a spus că vremea haremului a trecut și că acum fata are aceleași drepturi cu băiatul. A lăsat-o chiar pe Suad să se întîlnească cu prietenii fraților săi, pe care îi prefera prietenelor soției sale, obișnuite să vorbească fără grijă despre multe lucruri nu tocmai bune pentru urechile fetelor tinere. Ce-o da Allah! Poate va vedea Suad printre ei pe vreunul care să merite atenție...

Nu părea să fie însă vreunul. Îi auzea vorbind de tot felul de lucruri, dar de respectat o respectau toți; o tratau cu o bună cuviință exagerată, rîdeau de unii singuri, se înroșeau cînd Suad era lîngă ei, erau neglijenți, neîngrijiți și... nu știau să facă curte. Vorbeau mereu despre politică și despre ce ar trebui schimbat, dar nu făceau nimic ca să schimbe lucrurile. Poate că vreunul dintre ei o iubea, dar își ascundea sentimentele. Poate că și ea se gîndise la careva dintre ei. Se minuna uneori de cele ce-i spuneau despre viitor, despre patrie, despre femei. În tovărășia lor Suad simțea o liniște pe care n-o găsea lîngă mama sau lîngă prietenele acesteia, care bîrfeau sau se plîngeau mereu de copii, de soți, de scumpete.

Așa trecea viața lui Suad, cu zile ce semănau una cu alta, ca un poem plicticos care nu se mai sfîrșea. Se apropia vara, dar fără nimic deosebit, fără să se întrezărească marea dragoste așteptată; în schimb avea o corigență la matematică. Suad murea de ciudă și blestema școala care îi distrugea tinerețea. Vederea începuse să-i slăbească de atîta citit și va trebui probabil să poarte ochelari. Mama nu voia s-o lase să se prezinte la corigență și țipa că știința n-o să-i facă fata mai frumoasă. Nici tata nu are bacalaureatul și nu s-a făcut gaură-n cer pentru asta!

Înclina să se lase convinsă de cuvintele mamei ei; în definitiv băieții și fetele de peste tot se bucură de viață, fără să aibă nevoie pentru asta de nici un fel de problemă de algebră! Dorea și ea să meargă alături de un soț tînăr și să petreacă toată viața. Asta e adevărata viață.

Fratele ei mai mare a reușit însă chiar de-a doua zi s-o convingă de necesitatea de a învăța și de a-și termina studiile. Dacă va termina și universitatea, spunea el, se va bucura mai mult de viață, căci va avea un cap mai înțelept decît acum, și își va putea alege și un soț mai grozav de cît ar putea avea acum...

Fratele său mai mare avea părerile lui despre orice lucru; păreri incomplete poate, dar pe care știa să le aplice în viață. Era avocat. Terminase de curînd studiile și-i plăcea mult să discute probleme politice. Frecventa, împreună cu cîțiva prieteni, o societate culturală unde asculta conferințe despre economie și despre dezvoltarea țării. Apoi, plin de entuziasm, dezbătea cu dînșii cele auzite. În ceea ce-o privea pe Suad i-a promis că o să-i aducă un profesor excelent, care s-o ajute să-și dea corigența.

Începu învățătura cam plictisită și fără chef; peste cîteva zile însă, un prieten al fratelui ei s-a înțeles cu unul dintre profesorii care țineau conferințe la această societate s-o mediteze. Fratele i-a vorbit cu multă admirație de el și cultura lui deosebită. Pentru prima oară îl auzea lăudînd astfel pe cineva!

A venit în cele din urmă și profesorul, care avea niște ochi luminoși și jucăuși. Era mic, mai mic decît și-l închipuise, slab, cu o față obosită. Părul său însă, care-i cădea uneori pe fruntea largă, trăsăturile fine, chipul său visător, înflăcărarea și veselia sa îi dădeau înfățișarea unui poet. Și-a amintit că venise odată la fratele său și un poet, dar era grosolan și avea o ceafă de măcelar. L-a auzit

vorbind doar despre mîncare, despre sandvișuri; din ziua aceea n-a mai vrut să cunoască nici un poet.

Profesorul acesta părea însă, într-adevăr, poet. Avea o voce profundă, dulce, melodioasă, care te liniștea.

Prima lecție a început-o cu respirația întretăiată de emoție. Era foarte fîstîcită și nu se putea uita de loc în ochii profesorului. La această primă lecție a asistat și tatăl ei, însă fratele cel mare l-a convins, cum întotdeauna îl convingea, că nu are nici un rost să-și supravegheze fiica astfel și că pedagogia modernă condamnă asemenea metode. La a doua lecție se aflau față în față doar Suad și

profesorul. Era prima oară în viață cînd sta singură cu un bărbat!

N-a putut înțelege nici un cuvînt din cele ce-i spunea profesorul. El și-a dat seama că nu e atentă, a lăsat foaia și creionul și a început să-i vorbească de rolul matematicii în formarea unei gîndiri logice, organizate. Nu era tulburat de loc și nu se fîstîcea ca prietenii fratelui său, cînd o vedeau prima oară. I-a vorbit despre inteligența și posibilitățile ei. Se exprima cu ușurință, plăcut și convingător. Suad nu reușea însă să rezolve exercițiile; printre cercuri și triunghiuri apărea mereu imaginea profesorului, cu zîmbetul său liniștit, pe fața obosită...

Făcu deodată descoperirea că e născută să devină matematiciană și se hotărî să intre la politehnică. Familia îl lăuda pe profesor și ea se simțea mîndră, de parcă ar fi lăudat ceva care-i aparținea. Pentru prima oară, Suad se îngrijea de curățenia din casă cu plăcere, pentru prima oară nu mai suspina cînd ștergea podeaua și n-o mai apuca ameteala. S-a obișnuit ca înainte de lecție să fie foarte atentă ce rochie alege să se îmbrace și era amărîtă că nu poate schimba o sută de rochii. Zăbovea mult în fața oglinzii, aranjîndu-și părul ei foarte negru și privindu-se cînd dintr-o parte, cînd dintr-alta. Nimic n-o deranja mai tare decît mobilierul nepotrivit al camerei, deși profesorul nu se uita niciodată la asta.

Lecțiile au durat o lună și Suad suferea în tăcere din cauza dragostei ei. Ar fi vrut cîteodată ca profesorul să întindă mîna spre ea să o alinte, să-i mîngîie părul, să se uite în ochii ei. N-ar fi țipat.

dacă ar fi sărutat-o, ba ar fi fost chiar foarte fericită.

El observa întotdeauna stînjeneala ei și întrerupea lecția, pentru a-i vorbi despre viață și despre oameni. Știa multe lucruri și pătrundea pînă în adîncul sufletelor. Cînd îi vorbea despre ea, i se părea că el știe mai multe despre ea, decît știa ea însăși. Odată, Suad n-a mai putut să-și înfrîngă dorința de a-i împărtăși gîndurile sale și i-a vorbit despre viața ei, despre neliniștile care o frămîntă în legătură cu școala, cu viitorul ei cămin, despre relațiile cu frații săi și pînă la urmă i s-a plîns de tot ce-i stătea pe suflet. De pe sufletul ei s-a ridicat văl după văl, pînă cînd n-a mai rămas decît unul, în spatele căruia era dragostea ei pentru profesor. El avea întotdeauna soluții pentru problemele ei insolubile și, în sfîrșit, Suad începu să vadă viața prin el.

Lecțiile se apropiau de sfîrșit. Într-o zi, Hasuna Efendi a venit acasă și l-a găsit pe profesor cu fiica lui singuri în toată casa și s-a mîniat. Cînd a venit soția și a întrebat-o cum a îngăduit așa ceva, ea i-a răspuns că profesorul o s-o ceară pe Suad în căsătorie și n-are nici un motiv să strice lucrurile cu astfel de prostii. L-a convins că el e băiat serios, iar Suad e o fată bine crescută, necoruptă de obiceiurile de azi. Omul a plecat capul și a tăcut.

A sosit și ultima lecție. Suad era mai tulburată decît oricînd. Poate că profesorul va pleca fără să spună nici un cuvînt, fără să știe cel puțin unde și cînd îl va mai putea găsi. Să-i ceară oare să se întîlnească cu el după examen? Să-i ceară adresa lui? Să-i dezvăluie, deodată, și ultimul ei secret?

El ar trebui însă să vorbească. Suad știa că la conferințele lui vin o mulțime de studente, dar nici una nu poate fi așa de frumoasă ca ea. Și nici o altă fată nu-l poate face fericit cum l-ar face ea! Dacă el ar chema-o, l-ar urma pînă la capătul pămîntului... Dar el trebuie s-o cheme!

Lecția s-a sfîrșit și profesorul a plecat fără să spună nici un cuvînt. A plecat așa cum a venit prima oară, cu ochii luminoși și jucăuși. Cînd ecoul pașilor lui s-a topit de tot, Suad a simțit că viața i se scurge din vine și a început să plîngă. Familia s-a adunat în jurul ei, dar Suad, temîndu-se să nu-și dezvăluie secretul, fugi și-și îngropă capul în perne, plîngînd fără zgomot.

Suad împlini curînd douăzeci de ani și trecu în ultima clasă. Nu-și mai petrecea însă serile de toamnă, tristă și singură, privind razele soarelui care asfințea. Începuse să se simtă efectul discuțiilor sale din timpul verii cu profesorul. Ecoul acestor cuvinte se amestecau acum cu cele auzite de la fratele ei: nu este oare dreptul celor nedreptățiți să protesteze împotriva celor care-i asupresc? Da, dar ea nu știa nimic, ea în fața cui să protesteze? Ce știe o fată crescută numai în casă? Și Suad ceru fratelui ei s-o ia cu el acolo unde se vorbește despre drepturi, despre viitor.

Cuvînt înainte 5
Visuri de copil 8
Scorpionul . 17
Servitorul . . . 35
Mahalaua Birkit al-Fil . 48
Minunea 65
Aspirații 80
Prima lecție 101

Redactor responsabil: ECATERINA ȘIȘMANIAN
Tehnoredactor: VALERIA POSTELNICU

Dat la cules: 03. 11. 1966. Bun de tipar: 04. 02. 1967. Apărut: 1967. Comanda: nr. 7452. Tiraj: 25140. Hîrtie: tipar înalt B de 80 g/m² 700×1000/32. Coli editoriale: 4,35. Coli de tipar: 3,5. A. T. 11.788. C. Z. pentru bibliotecile mici: 89—32=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 842/67. la Întreprinderea Poligrafică Cluj, str. Brassai nr. 5—7.
Republica Socialistă România

EDITURA
TINERETULUI

Lei 2,—